

Ernest Hemingway

Starac i more

Biblioteka Grlica
knjiga prva

Narodna biblioteka "Dositej Obradović"
Novi Pazar

Ernest Hemingway
STARAC I MORE

Naslov originala:
The Old Man and the Sea

Biblioteka Grlica
knjiga prva

Izdavač:
Narodna biblioteka
“Dositej Obradović”
Novi Pazar

Za izdavača:
Elijas Rebronja

Naslovna strana:
Ilda Kurbašević

Prijevod:
Aida Smajović

Prijelom i dizajn:
Edin Nikšić

Lektura:
Aida Smajović

Štampa: **“Ofset”, Kraljevo**
Tiraž: **200**

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
821.111(73)-31
HEMINGWAY, Ernest, 1899-1961

Starac i more / Ernest Hemingway ; [prijevod Aida Smajović].
- Novi Pazar : Narodna biblioteka “Dositej Obradović”, 2016
(Kraljevo : Ofset). - 92 str. ; 20 cm. - (Biblioteka Grlica /
[Narodna biblioteka “Dositej Obradović”, Novi Pazar] ; knj. 1)
Prijevod djela: The Old Man and the Sea / Ernest Hemingway.
- Tiraž 200.

ISBN 978-86-83251-41-4
COBISS.SR-ID 227969292

Ernest Hemingway

Starac i more

Novi Pazar, 2016.

Bio je to starac koji je sam ribario u malom čamcu u Golfskoj struji i lovio je već osamdeset četiri dana a da nije ulovio ni jednu jedinu ribu. U prvih četrdeset dana pratio ga je i jedan dječak. Ali nakon četrdeset dana bez ijedne ribe dječakovi su roditelji rekli dječaku da je starac sad već sasvim sigurno i izvjesno salao, što je najgora vrsta zle sreće, pa se dječak na njihovu želju ukrcao u jedan drugi čamac koji je već prve sedmice ulovio tri velike ribe. Dječaku je bilo žao gledati starca kako se svakog dana vraća čamcem praznih ruku pa je uvijek odlazio dolje da mu pomogne nositi smotanu užad ili kuku ili harpun i jedro omotano oko jarbola. Jedro je bilo pokrpano vrećama od brašna i, onako omotano, izgledalo je kao zastava vječitog poraza.

Starac je bio mršav i koščat, s dubokim borama na vratu. Obrazi mu bijahu posuti smeđim mrljama od benignog tumora kože što ga izaziva sunce svojim odsjajem na tropskim morima. Mrlje su mu se protezale niz obje strane lica, a na rukama je imao duboke žuljeve od povlačenja teških riba na konopcima. Ali ti žuljevi nisu bili svježi. Bili su stari kao i erozije u pustinji bez riba.

Sve je na njemu bilo staro osim očiju koje bijahu boje mora, vesele i neporažene.

— Santiago — reče mu dječak dok su se penjali uzbrdo od mjesta gdje čamac bješe izvučen na obalu.

— Mogu opet s tobom. Dobro smo zaradili.

Starac je naučio dječaka loviti ribu i dječak ga je volio.

— Nemoj — odgovori mu starac. — U sretnom si čamcu. Ostani radije s njima.

— Ali sjećaš li se onih osamdeset sedam dana kada nisi ulovio ni jednu ribu, pa smo zatim svakodnevno, čitave tri sedmice, lovili velike ribe?

— Sjećam se — odgovori starac. — I znam da me nisi ostavio zato što si posumnjao u mene.

— Tata me natjerao da te ostavim. Ja sam još mali i moram ga slušati.

— Znam — odvrati starac. — To je potpuno normalno.

— Njemu nedostaje vjere.

— Tako je — potvrdi dječak. — Da te počastim pivom na Terasi pa da onda odnesemo sve ovo kući?

— Da — reče starac. — Ali nama ne nedostaje. Je li tako?

— Zašto ne? — reče starac. — Među ribarima...

Sjedili su na Terasi i mnogi su ribari zadirkivali starca, ali se on nije ljutio. Drugi su ga, oni stariji, gledali i bili tužni. Ali, oni to nisu pokazivali, nego su pristojno govorili o morskoj struji i dubinama gdje bacaju mrežu i stalnom lijepom vremenu i o onome što su vidjeli. Ribari koji su tog dana imali sreće u lovu, već su se vratili s mora, sjekli

ulovljene sabljarko i nosili ih, po dužini na dvije daske, a pod svakom daskom posrtala su njih dvojica, do ribarnice gdje su čekali hladnjaču da ih odveze na tržnicu u Havani. Oni, koji su ulovili morske pse, odnosili su ih u fabriku na suprotnoj strani zaliva, gdje im se vadi jetra, odsijecaju peraje i koža guli, a meso se reže na trake i usoljava.

Kad bi zapuhao istočni vjetar, dopirao bi preko luke smrad od fabrike za preradu morskih pasa. Ali, danas se on jedva osjećao, jer je vjetar puhao prema sjeveru a zatim se umirio, i na Terasi je bilo ugodno i sunčano.

— Santiago — opet će dječak.

— Da — odazva se starac. Držao je u ruci čašu i mislio na davno minule godine.

— Mogu li uzeti čamac da ti ulovim sardine za sutra?

— Nemoj. Idi radije igrati bejzbol. Ja mogu još veslati, a Rogelio će mi baciti mrežu.

— Ali baš bih volio. Kad već ne mogu u ribe s tobom, volio bih ti nekako pomoći.

— Počastio si me pivom — reče starac. — Već si pravi muškarac.

— A koliko mi je bilo godina kad si me prvi put poveo sa sobom na more?

— Pet, i umalo da nisi poginuo kad sam se nagnuo prerano, da izvučem ribu, malo je falilo da mi raznese čamac. Sjećaš li se?

— Sjećam se kako je udarala i mlatila repom, i slomila klupu i kako si je dotukao palicom. Sjećam se kako si me

bacio na pramac gdje su ležala smotana užad i kako se cijeli čamac ljuljao i onog treska kad si nasrnuo palicom na nju, a u ušima mi je zvonilo baš kao kad se drvo obara u gori, a sjećam se i slatkog mirisa krvi svuda oko sebe.

— Sjećaš li se zaista ili sam ti ja pričao o tome?

— Sjećam se svega od prvog dana kad smo zajednički isplovili.

Starac ga pogleda svojim suncem opaljenim, samopouzdanim, nježnim očima.

— Da si mi sin, riskirao bih i poveo bih te sa sobom — reče. — Ali ti si sin svoga oca i majke i upao si u sretni čamac.

— Da ti ulovim sardine? Znam i gdje ću naći četiri mamca.

— Imam ih još od ranog jutra. Usolio sam ih i stavio u sanduče.

— Daj da ti ulovim četiri.

— Jednu — odgovori starac. Nikad ga nije napustila nada ni samopouzdanje, a sad su u njemu živnuli kao kad zapuše povjetarac.

— Dvije — reče dječak.

— Dobro, dvije — pristane starac. — Nisi ih ukrao?

— Ukrao bih — reče dječak. — Ali ove sam kupio.

— Hvala ti — zahvali mu starac. Bio je suviše prostodušan da bi se upitao otkad je postao tako ponizan i pokoran. Ali, znao je da je takav postao i bio je svjestan da to nije bilo ponižavajuće i da u tome nema gubitka pravog ponosa.

— Sutra će, uz ovu struju, biti dobar dan — reče.

— Kamo ćeš? — upita ga dječak.

— Daleko na pučinu, a kad vjetar promijeni pravac, vratit ću se natrag. Htio bih biti na pučini prije nego što svane.

— Pokušat ću onoga moga nagovoriti da i mi daleko isplovimo — opet će dječak. — Da ti možemo pomoći ako uloviš nešto stvarno veliko.

— On ne voli daleko isplovljavati.

— Ne voli — potvrdi dječak. — Ali ja ću se napraviti kao da sam ugledao nešto što on ne može vidjeti, recimo neku ribu grabljivicu, pa ću ga nagovoriti da lovimo lampuge.

— Zar mu je vid tako slab?

— Skoro je slijep.

— Čudnovato — reče starac. — Nije išao nikad u lov na kornjače. U tom lovu se obično izgube oči.

— Ti si godinama lovio kornjače uz Obalu komaraca pa još imaš dobre oči. Ja sam ti čudan starac.

— Samo, jesi li sad zaista dovoljno snažan da izađeš na kraj s velikom ribom?

— Mislim da jesam. A pun sam i trikova.

— Hajdemo sad sve ovo odnijeti kući — reče dječak — pa da ja uzmem mrežu i pođem na sardine.

Pokupili su sav pribor. Starac je nosio jarbol na ramenu, a dječak drveni sanduk sa smotanim, čvrsto spletenim, smeđim konopcima, kukom i harpunom i njegovim drškom. Sanduk s mamcima bijaše u čamcu pod krmom, uz palicu

kojom bi dotukli veliku ribu kad bi je dovukli do čamca. Niko ništa ne bi ukrao starcu, ali je ipak bilo bolje da se jedro i teški konopci prenesu kući, jer rosa nije dobra za njih, a i osim toga što je bio sasvim siguran da ga niko od mještana neće pokrasti, starac je smatrao da ljude izlaže nepotrebnom iskušenju ako bi kuku i harpun ostavio u čamcu.

Popeli su se uzbrdo do starčeve kolibe i ušli u nju na otvorena vrata. Starac je prislonio jarbol sa smotanim jedrom uza zid, a dječak je odložio do njega sanduk s ostalim priborom. Jarbol je bio gotovo isto toliko dugačak koliko i jedina prostorija u kolibi. Koliba bijaše sagrađena od žilave kore pupoljaka kraljevske palme zvane guano, a u njoj je bio krevet, sto, samo jedna stolica i ognjište na zemljanom podu gdje se moglo kuhati na drvenom uglju. Na smeđem zidu od presanog, isprepletenog lišća žilavog guana visila je slika svetog Isusovog srca u boji kao i slika Gospe od Kobre. To su bile uspomene na pokojnu ženu. Nekada je na zidu visila i fotografija njegove žene u boji, ali ju je skinuo jer se osjećao odviše usamljen kad bi je pogledao, pa je sad ležala na polici u uglu ispod čiste košulje.

— Šta imaš za jelo? — upita ga dječak.

— Lonac žute riže s ribom. Hoćeš li?

— Neću. Jest ću kod kuće. Da ti naložim vatru?

— Nemoj. Poslije ću je sam naložiti. Ili ću pojesti hladnu rižu.

— Da uzmem mrežu?

— Naravno. — Mreže nigje nije bilo i dječak se još sjećao kako su je prodali. Ali svakog su se dana tako igrali.

Dječak je znao da nema ni lonca žute riže s ribom.

— Osamdeset pet je sretan broj — reče starac.

— A što bi ti rekao kad bih ja dovukao ribetinu težu od pet stotina kila?

— Idem po mrežu pa ću u lov na sardine. Sjedi ti tu na suncu pored vatre. Hoćeš li?

— Hoću. Imam jučerašnje novine pa ću malo čitati o bejzbolu.

Dječak nije znao jesu li i jučerašnje novine njegova izmišljotina. Ali starac ih izvadi ispod kreveta.

— Periko mi ih je dao u krčmi — objasni mu.

— Vratit ću se čim ulovim sardine. Staviti ću na led i tvoje skupa s mojima pa ćemo ih sutra podijeliti. Kad se vratim, pričat ćeš mi o bejzbolu.

— »Jenkiji« ne mogu izgubiti.

— Ja se ipak bojim »Indijanaca« iz Klivlenda.

— Ne boj se ti za »Jenkije«, sinko. Sjeti se samo velikog Dimadža.

— Ja se bojim i »Tigrova« iz Detroita i »Indijanaca« iz Klivlenda.

— Pazi samo da se još ne počneš bojati i »Crvenokožaca« iz Činčinatija i »Bijelih čarapa« iz Čikaga.

— Ti sve to lijepo prouči pa ćeš mi sve reći kad se vratim.

— Kako bi bilo da kupimo srećku koja završava na broj osamdeset pet? Sutra će mi biti osamdeset peti dan.

— Možemo — reče dječak. — A što misliš o broju osamdeset sedam, kad si ono postavio onaj svoj veliki rekord?

— To se ne može ponoviti. Misliš da bi mogao naći srećku koja završava na osamdeset pet?

— Mogu je naručiti.

— Samo jednu. To će biti dva i po dolara. Ko bi nam mogao toliko pozajmiti?

— Ništa lakše od toga. Ja uvijek mogu uzajmiti dva i po dolara.

— Mislim da bih i ja mogao. Ali ne volim se zaduživati. Najprije se zadužiš a onda prosjačiš.

— Dobro se umotaj, stari — reče mu dječak. — Nemoj zaboraviti da je već septembar.

— Mjesec kad se pojavljuju velike ribe — reče starac. — U maju svako može biti ribar.

— Idem ja sad na sardine — opet će dječak.

Kad se dječak vratio, starac je spavao na stolici, a sunce je bilo zašlo. Dječak uze staro vojničko ćebe s kreveta i prebaci ga preko naslona stolice i starčevih ramena. Bila su to neobična ramena, još uvijek jaka iako vrlo stara, pa i vrat mu je još bio snažan, a bore se na vratu nisu toliko vidjele kad bi starac spavao oborene glave na prsima. Njegova košulja je bila toliko puta krpljena da je ličila na jedra, a zakrpe bjehu od sunca izbljedjele. Ipak, starčeva je glava bila vrlo stara, a kad bi sklopio oči, nije bilo na licu ni traga od života. Novine su mu ležale na koljenima, a težina ruke držala ih je čvrsto na večernjem povjetarcu. Bio je bos.

Dječak ga je tu ostavio, a kada se vratio, starac je još uvijek spavao.

— Probudi se, stari — reče mu dječak i dotakne mu rukom koljena.

Starac otvori oči i reklo bi se načas da se vraća odnekud izdaleka. Zatim se nasmiješi.

— Što si to donio? — priupita ga.

— Večeru — odgovori mu dječak. — Sad ćemo večerati.

— Nisam baš gladan.

— Hajde samo jedi. Ne možeš ribariti ako ništa ne jedeš.

— Bilo je i toga — reče starac, pa ustade, uze novine i smota ih. Zatim počne presavijati pokrivač.

— Ma zadrži taj pokrivač na sebi — reče mu dječak.

— Dok sam ja živ, nećeš bogme u ribe gladan.

— Onda mi dugo poživi i čuvaj se — dobaci mu starac.

— A što ćemo to jesti?

— Crni grah i rižu, pečene banane i malo zeleni. Dječak je sve to donio s Terasa u dvovostrukoj porciji. U džepu su mu bila dva pribora za jelo, noževi, viljuške i kašike umotani u papirnate salvete.

— Ko ti je to dao?

— Martin. Vlasnik.

— Moram mu zahvaliti.

— Ja sam mu već zahvalio — reče dječak. — Ne moraš i ti.

— Dat ću mu meso s trbuha neke velike ribe — opet će starac.

— Ovo nije prvi put da nam je dao?

— Mislim da nije.

— Onda mu moram dati nešto više od mesa s trbuha.
Zaista je pažljiv prema nama.

— Dao nam je i dvije boce piva.

— Ja najviše volim pivo iz konzerve.

— Znam. Ali ovo je iz boce, Hetijevo pivo, i moram mu vratiti boce.

— To je lijepo od tebe — reče starac. — Onda, hoćemo li?

— Pa već sam te pozvao — srdačno će dječak.

— Nisam htio otvarati porcije prije nego što sjedneš za sto.

— Evo, sjeo sam — reče starac. — Samo sam se morao prije toga umiti.

Gdje si se to umio? pomisli dječak. Gradska je česma bila dvije ulice dalje. Moram mu donijeti vode, pomisli dječak, i sapun i dobar peškir. Kako ništa ne mislim? Moram mu nabaviti još jednu košulju i kaput za zimu i nekakve cipele i još jedan pokrivač.

— Dobra ti je klopa — reče starac.

— Pričaj mi o bejzbolu — zamoli ga dječak.

— U Američkoj ligi vode »Jenkiji«, ko što sam ti rekao — zadovoljno će starac.

— Danas su izgubili — napomene dječak.

— To ništa ne znači. Veliki Dimadžo opet je onaj stari.

— Ima i drugih u momčadi.

— Naravno. Ali on je najvažniji. U onoj drugoj ligi, između Bruklina i Filadelfije, ja sam za Bruklin. Kad se samo sjetim Dik Sislera i onih njegovih dugih lopti na starom igralištu.

— To je bilo nešto neviđeno. On najdalje udara loptu od svih igrača koje sam gledao.

— A sjećaš li se kad je dolazio na Terasu? Htio sam ga povesti u ribolov ali sam se ustručavao da ga pozovem. Onda sam tebe zamolio da ga pozoveš, ali si se i ti ustručavao.

— Znam. Bila je to velika greška. Možda bi čovjek i pristao. A onda bismo se toga sjećali do kraja života. — Volio bih velikog Dimadža povesti u ribolov — reče starac.

— Kažu da je i njegov otac bio ribar. Možda je bio siromašan kao i mi pa bi nas razumio.

— Otac velikog Sislera nije nikad bio siromašan, a igrao je u velikim ligama kad je bio mojih godina.

— U tvojim godinama putovao sam na nekom jedrenjaku u Afriku i uvečer sam gledao lavove na obali.

— Znam. Pričao si mi.

— Hoćemo li razgovarati o Africi ili o bejzbolu?

— Radije o bejzbolu — reče dječak. — Pričaj mi o velikom Jon Mekgrou.

— Izgovorio je J umjesto Dž.

— Pa i on je nekad dolazio na Terasu. Ali on je bio neotesan i otresit i težak u piću. Uz bejzbol stalno su mu na pameti bili i konji. Bar je u svako doba nosio sa sobom liste konja i često ih spominjao u telefonskim razgovorima.

— On je bio velik trener — reče dječak. — Moj otac misli da je on bio najveći.

— Zato što je najčešće dolazio ovamo — opet će starac. — Da je Deročer i dalje dolazio ovamo svake godine, tvoj bi otac mislio da je on najbolji trener.

- A ko je zapravo najbolji trener, Lik ili Majk Gonzales?
- Mislim da su njih dvojica podjednako dobri.
- A ti si najbolji ribar.
- Nisam. Znam ja i za bolje od sebe.
- Ma nikako — reče dječak. — Ima puno dobrih ribara i nekoliko velikih. Ali ni jedan nije kao ti.
- Hvala ti. Drago mi je kad to čujem. Nadam se da neće naići ribetina koja će nas utjerati u laž.
- Nema takve ribe ako si još toliko jak ko što kažeš da jesi.
- Možda i nisam koliko mislim — reče starac.
- Ali znam razne trikove i uporan sam.
- A sad moraš u krevet da ujutro budeš odmoran i svjež. Ja ću odnijeti ove stvari na Terasu.
- E pa, onda laku noć. Ja ću te ujutro probuditi.
- Ti si moja budilica — reče dječak.
- A moje godine su moja budilica — reče starac. — Zašto se stari ljudi tako rano bude? Je li zato da im dan bude duži?
- Ne znam — odgovori dječak. — Samo znam da mlađići spavaju dugo i čvrsto.
- Sjećam se toga — reče starac.
- Probudit ću te na vrijeme, ne boj se.
- Ne volim kad me onaj moj budi. Onda se nekako osjećam kao da manje vrijedim.
- Znam.
- Dobro spavanje, stari!

Dječak izađe. Večerali su bez svjetla na stolu, pa je starac u mraku svukao pantalone i legao u krevet. Smotao je pantalone i stavio u njih novine da mu posluže kao jastuk. Umotao se u pokrivač i izvalio na stare novine prostrte na oprugama kreveta.

Zaspao je za tili čas i sanjao o Africi iz mladih dana, o dugim, zlatnožutim obalama i bijelim obalama, toliko bijelim da su čovjeka boljele oči od njih, i o visokim grebenima i velikim tamnim brdima. Sad je opet svake noći živio uz tu obalu i u snu slušao huku valova i gledao urođeničke čamce kako se probijaju kroz njih. Dok je spavao, osjećao je vonj katrana i kućine s palube i miris Afrike što ga izjutra donosi vjetar s kopna.

Obično kad bi osjetio miris vjetra s kopna, ustao bi, obukao se i pošao probuditi dječaka. Ali noćas je miris vjetra s kopna dopro vrlo rano do njega i u snu je znao da je još rano, pa je i dalje sanjao bijele vrhove otoka što se dižu iz mora, a zatim je sanjao o raznim lukama i plovidbama po Kanarskim otocima

Nije više sanjao oluje ni žene, ni velike događaje, ni grdne ribe, ni borbe, ni nadmetanja u snazi, pa ni svoju ženu. Sad je još samo sanjao neka mjesta i lavove na obali. Igrali su se poput mačića u suton i volio ih je kao što je volio i dječaka. Nikad nije sanjao dječaka. Tek što se probudio, pogledao je u mjesec kroz otvorena vrata, razmotao pantalone i obukao ih. Pomokrio se ispred kolibe i onda pošao cestom da probudi dječaka. Drhtao je od jutarnje svježine. Ali znao je da će se ugrijati drhteći i da će uskoro zaveslati.

Vrata kuće u kojoj je dječak spavao nisu bila zaključana pa ih je otvorio i, onako bos, nečujno ušao unutra. Dječak je spavao na poljskom krevetu u prvoj sobi i starac ga je lijepo vidio na mjesecini što se gasila. Nježno ga je uhvatio za stopalo i držao ga tako dok se dječak nije probudio, okrenuo se i pogledao ga. Starac mu klimne glavom, a dječak dohvati pantalone sa stolice pokraj kreveta, sjedne na krevet i navuče ih.

Starac izađe iz kuće a dječak za njim. Bio je pospan pa ga starac zagrl i reče mu:

— Žao mi je.

— Ma nikako — odvrati dječak. — Što se mora nije teško.

Spustili su se cestom do starčeve kolibe. Niz cestu su u mraku silazili bos ljudi noseći na ramenima jarbole svojih čamaca.

Kad su došli do starčeve kolibe, dječak je uzeo košaru s namotanim konopcima, harpun i kuku, a starac je ponio na ramenima jarbol omotan jedrom.

— Jesi li za kahvu— upita ga dječak.

— Najprije ćemo staviti stvari u čamac pa ćemo je onda popiti.

Popili su kahvu iz limenki od kondenziranog mlijeka u krčmi u koju su ribari navraćali rano ujutro.

— Kako si spavao, stari? — upita ga dječak. Sada je čilo koračao, mada mu je još bilo teško da se sasvim rasani.

— Jako dobro, Manolino — odgovori starac. Danas sam nekako siguran u sebe.

— I ja — odgovori dječak. — Idem sad po naše sardine i tvoje svježe mamce. Onaj moj sam nosi sav naš pribor. On ne želi da mu ga bilo ko nosi.

— Ja nisam takav — reče starac. — Ja sam tebi dao da nosiš stvari kad ti je bilo tek pet godina.

— Znam — reče dječak. — Odmah se vraćam. Popij još jednu kahvu. Ovdje imamo kredit.

I ode bos po koraljnom stijenu do ledare gdje su bili pohranjeni mamci.

Starac je polahko pijuckao kahvu. Znao je da je mora piti jer danas neće ništa više okusiti. Jelo mu je bilo već odavno dojadilo i nikad nije nosio sa sobom užinu. Na pramcu čamca nosio je bocu vode i ništa mu više nije trebalo toga dana.

Dječak se vratio sa sardinama i dva mamca umotana u novine pa zajedno pođu niz stazu do čamca osjećajući šljunkovit pijesak pod tabanima, podignu čamac i porinu ga u vodu.

— Sretno, stari!

— I tebi, sinko — reče starac. Namjesti vesla obložena konopcem u karike i oduprijevši se svom snagom o vesla, poče se u mraku izvlačiti iz luke. I drugi su se čamci otiskivali iz obližnjih uvala i starac je čuo vesla kako pljuskaju po vodi, iako ih nije vidio jer je mjesec bio zašao za brda.

Kadikad bi neko progovorio u čamcu, ali najčešće je na njima vladao muk i čulo se samo pljuskanje vesala. Kad su isplovili iz luke, razišli su se i svaki se zaputio na onu stranu gdje se nadao da će biti ribe. Starac je znao da će se otisnuti

daleko na pučinu pa je ostavio miris kopna za sobom i zaplovio u svježim miris ranog jutra na moru. Vidio je kako u vodi svjetluca golfska trava dok je veslao kroz onaj dio okeana što su ga ribari zvali Veliki bunar zato što je ondje dno iznenada dovezalo dubinu od sedam stotina aršina, pa su se tu okupljale svakojake ribe zbog vrtloga što je nastajao udaranjem struje o strme zidove morskoga dna. Tu su se okupljale velike količine račića i sitne ribe, a ponekad, u najdubljim jamama, jata liganja. Sve se to noću podizalo do same površine gdje su se njima hranile sve ribe što su tuda lutale.

Starac je u mraku naslućivao približavanje jutra i, onako veslajući, osluškivao treptavi zvuk riba poletuša što su iskakale iz vode i siktanje njihovih krutih sklopljenih krila dok su letjele kroz tamu. Volio je ribe poletuše jer su mu bile najbolji prijatelji na moru. Bilo mu je žao ptica, posebno malih, krhkih, tamnih čigri što neprestano lete i nešto traže, a gotovo nikad ništa ne nalaze, pa je mislio da je pticama teže nego nama, osim grabljivicama i onim krupnim, snažnim pticama. Zašto su uopće stvorene tako sitne i nježne ptice kao što su morske lastavice kad je more ponekad tako okrutano? Inače je dobro i vrlo lijepo. Ali ono može biti tako strašno i to iznenada, i te ptice, koje su letjele i lepršale i lovile, sa onim njihovim sjetnim glasovima, suviše su krhke za more. Oduvijek je mislio o moru kao o la mar, kako ga ljudi zovu na španskom kad ga vole. Katkad oni koji ga vole govore ružno o njemu, ali uvijek govore tako kao da je riječ o ženi. Neki od mladih ribara, koji se služe plutačama kao plovcima i koji posjeduju motorne čamce

što su ih kupili kad su dobro zarađivali na jetrima morskih pasa, nazivaju more elmar, u muškom rodu. Govore o njemu kao o suparniku ili o nekom mjestu ili čak kao o neprijatelju. Ali starac je oduvijek mislio o njemu u ženskom rodu kao o nečemu što dijeli ili uskraćuje velike milosti, a ako je ponekad divlje ili zlo, to je samo zato što ne može biti drukčije. Mjesec djeluje na njega kao i na žene, mislio je.

Veslao je ravnomjerno i to mu nije bilo teško jer se držao svoga tempa, a površina okeana bila je ravna osim povremenih vrtloga morske struje. Prepuštao je struji da obavlja trećinu posla, a kad se počelo daniti, opazio je da je odmakao dalje nego što se nadao.

Sedam dana sam pretraživao duboke bunare i ništa nisam ulovio, mislio je. Danas ću loviti tamo gdje se zadržavaju palamide i bijele tune i možda ću među njima naći nešto krupnije.

Prije nego što se potpuno razdanilo, bacio je u more mamce i pustio da ga struja nosi. Jedan mu je mamac bio na dubini od četrdeset aršina. Drugi je bio na sedamdeset pet, a treći i četvrti u modrim dubinama, na stotinu i na stotinu i dvadeset pet aršina. Svaki je mamac visio naglavačke tako da je ravni dio udice bio u ribi, duboko zaboden i dobro pričvršćen, a sve ono što je virilo, luk i vršak, bješe pokriveno svježim sardinama. Svaka je sardina bila probodena kroz oba oka tako da su gradile poluvijenac oko čelika na koji bijahu nabodene. Nije bilo nijednog dijela udice koji svojim ugodnim mirisom i dobrim okusom ne bi privukao svaku veliku ribu.

Dječak mu je dao svježe male tune ili albakore koje su sad visile poput olovnih utega na dvije naj- dublje udice, a na ostalima je imao veliku, plavi skušu i sardelu koju je već jednom bio upotrijebio. Ali, one su se nalazile još uvijek u dobrom stanju i bile su okružene ukusnim sardinama koje su ih činile još mirisnijim i primamljivijim. Svaki konopac, debeo kao olovka, bijaše vezan za zeleni štap koji bi i na najmanji trzaj ili dodir mamca zadrhtao, a svaki je konopac imao još dva klupka od po četrdeset aršina što su se mogli privezati za druga rezervna klupka tako da je riba mogla, ako treba, odmotati i više od dvije stotine aršina konopca.

Sad je starac posmatrao položaj tri štapa na čamcu sa strane i polagano veslao kako bi konopci ostali zategnuti i na određenoj dubini. Potpuno se bilo razdanilo i sunce samo što nije izašlo.

Pošto se sunce pomolilo iz mora, starac je opazio i ostale čamce rasute po struji mnogo bliže obali od njega. Zatim sunce sinu sjajnije i treperenje se osu iznad vode, i onda, kad se potpuno diglo, bljeskalo je na glatkoj pučini, tako da ga oči zabolješe, a on je veslao ne gledajući ga. Zagledao se u vodu pred sobom i motrio konpce što su ponirali duboko u tamnu vodu. Držao ih je zategnutije nego iko drugi, tako da se u svakom sloju morskih dubina struje nalazio po jedan mamac, upravo tamo gdje je on želio, za svaku vrstu ribe što je plivala u blizini.

Drugi su ribari puštali da im struja nosi udice pa su im ponekad udice bile na dubini od šezdesetaršina a oni su mislili da su im na stotinu aršina.

Ali ja ih, mislio je starac, držim upravo tamo gdje treba. Samo što nemam više sreće. Ali ko zna? Možda mi se danas posreći. Svaki dan donosi nešto novo. Dobro je kad je čovjek sretne ruke. Ali ja još više volim biti tačan. Pa da budem spreman kad sreća dođe.

Sunce je već bilo dva sata na nebu i oči ga nisu više toliko boljale kad bi gledao na istok. Na vidiku su bila još samo tri čamca, sasvim sitna i blizu obale.

Otkako znam za sebe, sunce mi je udaralo u oči, pomisli. Ali još me oči dobro služe. Pred večer mogu gledati ravno u sunce a da mi se ne zamračí pogled. A pred večer je sunce još jače. Ali ujutro me oči zabole.

U tom trenu spazi pticu fregatu s njenim dugim, crnim krilima kako kruži pred njim na nebu. Ptica se načas naglo obruši, nagnuvši se povijenih krila unatrag, a onda opet nastavi kružiti.

— Nešto je opazila — progovori starac naglas.

— Ne gleda samo tako.

Veslao je polahko i odmjereno prema mjestu nad kojim je ptica kružila. Nije se žurio i držao je konopce i dalje zategnute i duboko u vodi. Ali struja ga je malo brže nosila tako da je i dalje ribario kako treba iako nešto brže nego što bi plovio da nije pratio pticu.

Ptica opet poleti uvis i nastavi kružiti, nepomičnih krila. Tad se odjednom sunovrati i starac opazi kako ribe poletuše iskaču iz vode i očajnički lebde nad površinom.

— Lampuge — reče starac naglas. — Velike lampuge.

Uvuče vesla i dohvati tanki konopac ispod pramca. Na njemu je bio žičani prsten i udica srednje veličine na koju nabode jednu od sardina. Baci ga u vodu i priveže za metalni klin na krmi. Zatim natakne mamac na još jedan konopac koji ostavi sklupčan u hladu pod pramcem. Opet se prihvati vesala posmatrajući crnu pticu dugih krila kako vrebava nad samom vodom.

Dok ju je motrio, ptica se ponovo ustremila ukošenih krila, a onda se dala u potjeru za ribama poletušama mašući silovito i uzaludno krilima. Starac zapazi mreškanje vode što su ga izazvale velike lampuge progoneći odbjegle ribe. Lampuge su sjekle vodu pod jatom poletuša i, plivajući velikom brzinom, dočekivale ih kad bi padale u vodu. Veliko je ovo jato lampuga, pomisli. Raširile su se na sve strane i ribe poletuše nemaju mnogo izgleda. A ptica nema nikakvih izgleda. Poletuše su prevelike za nju i prebrzo plivaju.

Gledao je kako poletuše neprestno iskaču iz vode i kako se ptica uzalud trudi. To mi je jato umaklo, pomisli. Kreću se prebrzo i predaleko su odmakle. Možda ću ipak sustići koju od njih, a možda je i moja ribetina tu negdje. Moja ribetina mora da je negdje u blizini.

Oblaci su se nad kopnom izdigli poput gorja, a obala je bila samo duga zelena crta iza koje su se nazirala sivoplava brda. Voda je sad bila tamnoplava, toliko tamna da je bila gotovo grimizna. Kad se zagledao u dubinu, zapazio je crvene alge planktona u tamnoj vodi i čudno svjetlo što ga je bacalo sunce. Gledao je kako mu se konopci gube okomito

u vodi i bilo mu je drago što vidi toliko planktona jer je to značilo da će biti i ribe. Ono čudno sunčano svjetlo u vodi, sad kad je sunce odskočilo, značilo je da će biti lijepo vrijeme, a to su isto nagovještavali i oblici oblaka iznad kopna. Ptica je, pak, bila sad gotovo izvan vidika, a na vodi se ništa drugo nije vidjelo do žutih, izbledjelih nakupina sargaške trave i grimiznog, ukrućenog, šarenog, svjetlucavog piktijastog klobuka otrovne meduze koja se kretala pored samog čamca. Prevrtila se na stranu i ponovo uspravljala. Plutala je veselo poput mjehura sa svojim dugim smrtonosnim crvenim vlaknima što su se skoro jedan metar vukli po vodi.

— Agua mala — reče starac. — Kurvo jedna!

S mjesta na kojem se nalazio lagano veslajući zagledao se u vodu i zapazio sićušne ribice koje su bile iste boje kao i ona otrovna vlakna među kojima su plivale u blijedoj sjeni plutajućeg klobuka. Njima taj otrov nije mogao ništa. Ali ljudima je mogao nauditi, pa kad bi se nešto od tih vlakana uhvatilo za konopac i ostalo na njemu, onako sluzavo i grimizno, dok bi starac izvlačio ribu, izbili bi mu na šakama i podlakticama mjehuri i rane poput onih koje izaziva otrovni bršljan ili otrovni hrast. Samo što je otrov agua male djelovao munjevito i pekao kao udarac bičem.

Šareni su klobuci bili lijepi, ali i najpodmukliji od svega što se krije u moru, pa je starac volio gledati kako ih proždiru velike morske kornjače. Kad bi ih ugledale, kornjače bi im se primaknule sprijeda i zatvorile oči kako bi se zaštitile, te bi ih proždirale zajedno s vlaknima. Starac je volio

gledati kako ih kornjače proždiru i volio je gaziti po njima na obali poslije nevremena i slušati kako pucaju kad bi stao na njih svojim rožnatim tabanima.

Volio je zelene kornjače kao i one što su im glave slične jastrebu, zbog njihove elegancije i brzine i vrijednosti, a gajio je prijateljski prezir prema onim ogromnim, glupim, u žutom oklopu, neobičnim u svojoj ljubavnoj igri, koje su gutale tako zadovoljne, zatvorenih očiju, otrovne meduze.

Nije vjerovao ni u kakve legende o kornjačama iako ih je godinama lovio u specijalnim čamcima. Sve ih je nekako žalio, čak i one goleme kornjače dugačke kao njegov čamac koje su bile po tonu teške. Mnogi su ljudi bešćutni prema kornjačama jer srce kornjače kuca još satima nakon što ih rasijeku i raspore. Ali, pomisli starac, i ja imam takvo srce, pa i ruke su mi i noge slične njihovima. Jeo je njihova bijela jaja da bi se okrijepio. Jeo ih je tokom cijelog maja da bi se u septembru i oktobru mogao ponijeti s velikim ribama.

Isto bi tako svakog dana popio šoljicu ulja od jetre morskog psa iz velike metalne bačve u šupi u kojoj su ribari držali svoj pribor. Mogli su ga piti svi koji su htjeli. Ipak, većina njih nije podnosila njegov ukus, iako to nije bilo ništa gore od ranog ustajanja, a bilo je vrlo dobro protiv svake prehlade i gripe i bilo je dobro za oči.

Starac podigne pogled i opazi da ptica opet kruži nad morem.

— Našla je ribu — naglas progovori. Ribe poletuše nisu iskakale iz vode niti je bilo traga od ribica. Ali starac opazi jednu malu tunu kako je skočila uvis, okrenula se u

zraku i opet glavačke zaronila. Zasjala je poput srebra na suncu, a čim je ponovno zaronila, iskočila je još jedna, pa još jedna, i učas ih je sva sila skakala na sve strane bućajući po vodi u dugim skokovima za ribicama. Opkolile su ih i progonile.

Sustići ću ih ako se ne budu prebrzo kretale, pomisli starac, gledajući kako se voda zapjenila od jata i kako se ptica obrušava i roni za ribicama što u panici izbijaju na površinu.

— Ova mi ptica zlata vrijedi — reče starac. Baš u taj čas zategne se krmeni konopac pod njegovom nogom gdje je držao klupko, pa ostavi vesla i osjeti težinu male tune što se koprcala dok je zatezao konopac prije nego što će ga početi izvlačiti. Trzanje se pojačalo dok je izvlačio konopac, a usput je spazio i modra leđa ribe u vodi i zlačane bokove sve dok je nije izvukao i ubacio u čamac. Ležala je na krmi obasjana suncem, zbijena i nalik na metak, tupo buljeći krupnim očima dok je brzim i drhtavim udarcima svog glatkog i hitrog repa udarala o daske čamca prekraćujući sama sebi život.

Starac je iz samilosti tresne po glavi i udari nogom dok je još sva podrhtavala, pa je odgurne u sjenu krme.

— Albakore — izusti naglas. — Bit će dobar mamac. Ima u njemu pet kila.

Nije se više sjećao kad je prvi put počeo naglas razgovarati sam sa sobom. U mladosti je, kad bi ostao sam, zapjevao, a pjevao je ponekad i noću kad bi ostao sam za kormilom u smaku ili na čamcu za lov na kornjače.

Vjerojatno je počeo govoriti sam sa sobom, kad bi ostao sasvim sam, onda kad ga je dječak napustio. No više se ne sjeća. Kad je ribario s dječakom, obično su govorili samo kad je bilo potrebno. Razgovarali su noću ili kad nisu zbog nevremena mogli isploviti iz luke. Šutljivost se na moru smatra vrlinom i starac je oduvijek bio uvjeren u to pravilo i poštovao ga. Ali sad je često izgovarao svoje misli naglas jer ionako nisu mogle više nikome smetati.

— Kad bi me drugi čuli kako govorim naglas, mislili bi da sam poludio — reče. — Ali budući da nisam lud, baš me briga. Bogataši imaju na svojim čamcima radio koji im priča i prenosi bejzbol.

Sad nije vrijeme da se misli na bejzbol, pomisli. Sad je vrijeme da se misli samo na jednu stvar. Na onu za koju sam stvoren. Možda se negdje oko ovoga jata mota koja velika riba, razmišljao je. Ulovio sam samo jednu zalutalu albakoru od jata koje se hranilo. Ali sve one brzo plivaju i daleko su odmakle. Sve što se danas pojavi na površini kreće se vrlo brzo na sjeveroistok. Da nije to zbog ovog doba dana? Ili da nije posrijedi neki meni nepoznati predznak promjene vremena?

Sad više nije vidio zelenilo obale nego samo vrhove modrih brda što su se na vrhu bijeljeli kao da su pokriveni snijegom, i oblake što su izgledali kao visoko snježno gorje iznad njih. More je bilo tamno, a svjetlo se lomilo u vodi. Sunce je visoko na nebu gutalo bezbroj tačkica od planktona i starac je vidio još samo kako se dolje u vodi dubokoj jednu milju lomi svjetlo uz njegove okomito spuštene konopce.

Tune — ribari su tunom nazivali sve ribe iz porodice tunarki a razlikovali su ih posebnim imenima samo kad bi ih prodavali ili zamjenjivali za mamce — tune su opet dublje zaronile.

Sunce je pržilo i starac ga je osjećao na potiljku i osjećao je veslajući kako mu znoj curi niz leđa.

Mogao bih pustiti da me struja nosi, pomisli, zavezati uzicu oko palca na nozi i pridrijemati. Ali danas je osamdeset peti dan pa treba da pošteno ribarim.

Dok je posmatrao udice, vidje kako jedan od svježih štapova jako zadrhta.

— Da — reče — da — pa uvuče vesla a da ne udari njima o čamac. Posegne za konopcem i lagano ga uhvati između palca i kažiprsta desne ruke. Ovlaš ga je držao i nije osjećao ni pritisak ni težinu. Onda se trzaj ponovi. Ovaj put je to bio probni trzaj, ni jak ni težak, dobro je znao što je to. Stotinu aršina ispod njega sabljarka je proždirala sardine kojima bijahu pokriveni luk i vrh udice, tamo gdje je udica ručne izrade virila iz glave male tune.

Starac je nježno držao konopac i polahko ga lijevom rukom odvezao sa štapa. Sad ga je mogao propuštati kroz prste, a da riba ne osjeti nikakav otpor.

Ovako daleko na pučini, u ovo doba godine, bit će da je krupna, pomisli. Jedi, ribo. Jedi. Molim te da ih pojedeš. Kako su samo svježe a ti si tamo dolje dvjesto metara duboko u onoj hladnoj vodi u mraku. Okreni se još jednom u mraku, vrati se i pojedi ih!

On osjeti lahko, fino trzanje, zatim još jači trzaj, jer se glava sardine sa udice teže skidala. Poslije toga ne dogodi se ništa

— Hajde, hajde — naglas će starac. — Daj se još jedanput okreni. Daj ih samo pomiriši. Zar nisu ukusne? Sad ih lijepo pojedi, a onda pređi na tunu. Tvrdu, hladnu i ukusnu. Ne boj se, ribo. Pojedi ih.

Čekao je držeći konopac između palca i kažiprsta i motreći istodobno na ostale konopce jer je riba mogla krenuti gore ili dolje. Zatim je opet uslijedio onaj nježni trzaj.

— Zagrist će — reče starac naglas. — Bože, daj da zagriže.

Ipak, nije zagrizla. Nestala je a da starac nije više ništa osjetio.

— Nije mogla nestati — reče. — Sam Bog zna da nije mogla. Samo se okreće. Možda se već jednom upecala pa se sjeća kako je to bilo.

Tad osjeti lagan trzaj konopca te se razveseli.

— Samo se okrenula — reče. — Zagrist će. Bio je srećan što osjeća lagano trzanje, a onda osjeti nešto čvrsto i nevjerojatno teško. To bješe težina ribe i on olabavi konopac, i puštaše ga sve niže, niže, niže, odmotavajući prvi od dva rezervna klupka. I dok je konopac lagano klizio preko starčevih prstiju, mogao je još uvijek osjetiti veliku težinu, mada je pritisak njegovog palca i kažiprsta bio skoro neprijetjan.

— Kakva ribetina — reče. — Sad ju je uhvatila ustima poprijeko i sada je vuče za sobom.

Onda će se okrenuti i progutati je, pomisli. Nije to izrekao naglas, jer je znao, kažeš li štogod lijepo, da se to može izjaloviti. Znao je kakva je to ribetina i zamišljao je kako bježi u tami s tunom koju drži poprijeko u ustima. U tom trenu osjeti kako je stala ali je i dalje osjećao njenu težinu. Tad se težina još poveća pa otpusti još malo konopca. U jednom trenutku on ga pritisnu jače palcem i kažiprstom i težina se poveća i povuče pravo u dubinu.

— Zagrizla je — reče. — Sad ću je ostaviti da proguta sve do kraja.

Pustio je da mu konopac klizi kroz prste, a lijevom je rukom dohvatio i privezao slobodne krajeve dvaju pomoćnih kolutova za petlju dvaju pomoćnih kolutova druge uziče. Sad je bio spreman. Imao je u rezervi tri klupka konopca po četrdeset aršina, uz ono klupko kojim se upravo služio.

— Progutaj još malo — reče joj. — Lijepo sve progutaj.

Progutaj tako da ti se vršak udice zarije u srce i ubije te, pomisli. Dođi samo gore da te probodem harpunom. U redu. Jesi li spremna? Jesi li se najela?

— Sad! — reče naglas i snažno potegne objema rukama, izvuče oko metar konopca i uze potezati, naizmjenično prebacujući konopac iz jedne ruke u drugu svom snagom svojih mišica i odupirući se svom težinom tijela.

Ništa se nije dogodilo. Ribetina se samo i dalje polahko kretala i starac je nije mogao podići ni za pedalj. Konopac je bio čvrst i izrađen za krupnu ribu i zatezao ju je na leđima dok se nije tako napeo da su iz njega počele vrcati kapljice vode. Zatim je počeo polahko šištati u vodi, a on

ga je i dalje grčevito držao odupirući se o klupu i povlačeći iz petnih žila za konopac. Čamac se polahko okretao na sjeverozapad.

Riba je neumorno plivala pa su se polagano kretali po mirnom moru. Ostali su mamci bili još u vodi ali tome nije bilo pomoći.

— Da mi je sad bar dečko ovdje — reče starac naglas. — Tegli me riba, a ja sam klin za koji je vezano uže. Mogao bih zategnuti uže ali bi ga onda mogla prekinuti. Moram ga držati koliko mogu i popuštati kad zatreba. Hvala Bogu što ne roni dublje u vodu nego samo ravno pliva.

Ne znam što ću ako odluči zaroniti dublje. Ne znam što ću ako zaroni i ugine. Ali nešto ću već učiniti. Svašta ja mogu učiniti.

Držao je konopac na leđima i, dok je čamac neprekidno plovio na sjeverozapad, gledao kako konopac ponire ukoso u vodu.

Ovo će je satrti, pomisli starac. Neće moći ovako unedogled. Ali i četiri sata nakon toga riba je i dalje neumorno plivala prema pučini tegleći za sobom čamac, a starac je i dalje bio čvrsto upregnut, s konopcem na leđima.

— Bilo je podne kad je zagrizla — reče. — A još je nisam vidio.

Prije nego što je riba zagrizla, bio je stavio slamnati šešir na oči pa mu se sad već urezao u čelo.

Bio je i žedan te je kleknuo i, pazeći da ne trgne konopcem, primaknuo se pramcu koliko je mogao i posegnuo jednom rukom za bocom s vodom. Otvori je i uze jedan

gutljaj, a onda se nasloni na pramac da predahne. Sjedio je na skinutom jarbolu i jedru nastojeći da ništa ne misli nego samo da izdrži.

Onda se obazre za sobom, ali ne vidje kopno. Svejedno je, pomisli. Mogu se i po noći vratiti ravnajući se po svjetlima u Havani. Ima još dva sata do zalaska sunca, valjda će dotle izroniti. A ako ne, izronit će možda na mjesecini. A ako ni onda ne izroni, izronit će valjda kad grane sunce. Nemam grčeva i dobro se osjećam. A njoj je udica u ustima. Ali kakva je to ribetina kad me ovako tegli! Bit će da je dobro zagrizla. Da je bar mogu vidjeti. Da je bar samo jedanput vidim da znam s kim imam posla.

Koliko je starac mogao razabrati po položaju zvijezda, riba nije te noći promijenila smjer ni u jednom trenutku. Otkako je sunce bilo zašlo, zahladnjelo je pa se studeni znoj osušio starcu na leđima, rukama i staračkim nogama. Po danu je bio uzeo vreću kojom bijaše pokriven sanduk s mamcima i prostro je na suncu da se suši. Kad je sunce zašlo, privezao ju je oko vrata tako da mu je visila niz leđa, i oprezno je provukao ispod konopca koji je sad držao preko ramena. Stoga ga nije više žuljao, a još se naslonio i na pramac tako da mu je bilo gotovo udobno. Zapravo mu je bilo tek malko podnošljivije nego do tada, ali je pomislio da mu je gotovo udobno.

Ja njoj ništa ne mogu ali ne može ni ona meni, pomisli. Sve dok me ovako vuče.

U jedan mah je ustao i pomokrio se u more gledajući u zvijezde i provjeravajući kurs. Konopac je izgledao kao

svjetlucaća vrpca što mu pada s ramena ravno u vodu. Sada su napredovali sporije i svjetlost iznad Havane bježe slabija i on je znao da sada struja skreće prema istoku. Ako mi iščeznu svjetla Havane iz očiju, znači da idemo sve dalje na istok, pomisli. Jer, ako riba produži ovim smjerom, vidjet ću svjetla još nekoliko sati. Da mi je bar znati današnje rezultate bejzbola u velikim ligama. Bilo bi divno kad bih ovdje imao radio. Samo na to misliš, pomisli. Misli radije na ono što radiš. Ne smiješ praviti gluposti.

Zatim će opet naglas:

— Da mi je bar dečko ovdje. Da mi pomogne i da ovo vidi.

Niko ne bi smio ostati sam pod stare dane, pomisli. Ali to je neizbježno. Ne smijem zaboraviti pojesti tunu prije nego što se pokvari. Upamti, moraš je sutra ujutro pojesti, ma koliko ti bila mrska. Upamti, reče sam sebi.

Po noći su se dva delfina približila čamcu i čuo ih je kako se prevrću u vodi i dašću. Umio je razlikovati frktnje mužjaka od uzdisanja ženke.

— Dobri su — reče. — Igraju se, zbijaju šale i vole se. Oni su nam braća kao i ribe poletuše.

Onda osjeti samilost prema velikoj ribi koju je ulovio. Divna je i čudnovata i ko zna koliko joj je godina, pomisli. Nikad nisam ulovio ovako jaku ribu, ni ribu koja se ovako čudno ponaša. Možda je previše pametna da skače. Mogla bi me svojim skokovima ili iznenadnim izbijanjem na površinu uništiti. A možda su je već više puta upecali pa zna da se treba upravo ovako boriti. Ne može ona znati da ima

posla samo s jednim čovjekom, ni da je taj čovjek starac. Ali kakva je to ribetina i koliko ću za nju dobiti na tržnici ako joj je meso dobro. Zagrizla je kao muško i tegli kao muško i bori se bez trunke panike. Da mi je znati ima li što na umu ili je naprosto očajna ko i ja?

Sjeti se kako je jednom upecao jednog od para sabljarki. Mužjak je uvijek puštao ženku da se prva nahrani, a upeca-na riba, ženka, batrgala se divlje, panično i očajnički tako da se ubrzo iscrpila, a mužjak je za sve to vrijeme ostao uz nju, prelazio preko konopca i kružio uz nju po površini vode. Mužjak je ostao tako blizu nje da se starac uplašio da će mu presjeći konopac repom oštrim poput kose i gotovo isto tako velikim i oblikovanim. Kad je starac probio ženku kukom i počeo je mlatiti, držeći joj čvrsto kljun nalik na rapir, hrapavih rubova, udarajući je po tjemenu dok joj boja nije postala slična boji podloge ogedala, a onda je, uz dječakovu pomoć, podigao u čamac, mužjak se nije odvajao od te strane čamca. A onda, dok je starac razmrsivao konopce i pripremao harpun, mužjak je skočio visoko u zrak uz sam čamac ne bi li vidio gdje mu je ženka, a onda je duboko zaronio raširenih prsnih peraja poput blijedoljubičastih krila, otkrivajući svu ljepotu svojih blijedoljubičastih širokih pruga. Bio je prekrasan, prisjećao se starac, i ostao je uz ženku.

To je bilo najžalosnije od svega što sam doživio s njima, pomisli starac. I dječak se ražalostio pa smo je zamolili za oprošaj i umah je sasjekli.

— Da mi je bar dečko ovdje — reče naglas i nasloni se na oble pramčane daske osjećajući svu snagu ribetine pre-

ko konopca koji je držao na leđima dok se riba neumorno kretala na koju god je stranu htjela.

Kad bih je barem kakvom lukavštinom mogao natjerati da se odluči, pomisli starac.

Ona je odlučila ostati u dubokoj tamnoj vodi, daleko od svih zamki, obmana i lukavština. A ja sam odlučio da je upravo ja od svih ljudi potražim. Od svih ljudi na svijetu. I sad smo ovdje skupa, još od podne. I nikog nema da pomogne ni meni ni njoj.

Možda nije trebalo da budem ribar, pomisli. Ali ja sam stvoren za to. Ne smijem nikako zaboraviti pojesti onu tunu kad se razdani.

Malo prije svitanja nešto je zagrizlo u udicu iza njega. Čuo je kako je štap pukao i kako se uzica naglo počela odmotavati preko ograde čamca. U mraku je izvukao nož iz korica i, prebacivši svu težinu ribe na lijevo rame, zavalio se i presjekao konopac na ogradi čamca. Zatim presiječe i drugi konopac koji mu je bio najbliže te u mraku priveže slobodne krajeve rezervnih kolutova. Spretno je radio jednom rukom, a klupka je pridržavao nogom dok je čvrsto vezao čvorove. Sad je imao na raspolaganju šest rezervnih kolutova konopca — po dva sa svake udice koju je presjekao i po dva s udice koju je progutala ribetina, i svi su oni bili povezani među sobom.

Kad se razdani, pomisli, izvadić ću onaj konopac na četrdeset aršina pa ću i njega presjeći i privezati za rezervna klupka. Izgubit ću dvije stotine dobrog katalonskog užeta s udicama i olovnim utezima. Ali sve se to da nadoknaditi.

Ali tko će mi nadoknaditi ovu ribetinu ako upecam neku drugu ribu pa mi presiječe konopac? Ne znam kakva je bila ona riba koja je maloprije zagrizla. Možda je bila sabljarka ili iglun ili morski pas. Nisam je uspio ni osjetiti. Moram se ove brzo otarasiti.

Ponovno će naglas:

— Da mi je bar dečko ovdje.

Ali dečko ti nije ovdje, pomisli. Samo si ti ovdje i bolje će ti biti da izvadiš iz vode i zadnju uzicu bez obzira na mrak, pa da je presiječeš i privežeš još dva pomoćna klupka.

Tako je i učinio. Bilo je teško raditi u mraku a jednom prilikom riba podiže veliki talas koji ga obori na pod i rasiječe ga ispod oka. Krv mu je potekla niz obraz, ali se zgrušala i osušila prije nego je stigla do brade, a onda se vratio na pramac i naslonio na ogradu. Bolje namjesti vreću na leđima i pomno prebaci konopac preko drugog dijela ramena te, držeći ga čvrsto između plećki, oprezno provjeri kolika je težina ribe na konopcu, i na kraju opipa rukom u vodi koliko brzo plovi čamac.

Da mi je znati zašto je onako naglo potegnula na stranu, pomisli. Možda joj je žičani prsten zapeo za veliku izbočinu na leđima. Ipak je leđa ne mogu boljeti ko što mene bole. Ali ne može ni tegliti ovaj čamac do vijeka, ma koliko bila velika. Sad sam uklonio sve što bi mi moglo smetati i imam lijepu rezervu uzica, koliko mi god treba.

— Ribo — izusti potihom — ostat ću uz tebe dok sam živ.

A ostat će i ona valjda kraj mene, pomisli čekajući da se razdani. Bilo je hladno pred svitanje pa se zaveli na drvo da se ugrije. Izdržat ću koliko i ona, pomisli. I pri prvoj svjetlosti vidje kako se čamac diže i spušta. Čamac se neprekidno kretao a kada se ukaza prvi tračak sunca, ono se nalazilo s desne strane starčevog ramena.

— Skreće na sjever — reče. — Bit će da nas je struja odnijela daleko na istok. Volio bih da se vrati u struju. To bi značilo da se umorila.

Kad je sunce još više odskočilo, starac shvati da se riba još nije umorila. Pojavio se samo jedan dobar znak. Nagib konopca je pokazivao da riba pliva na manjoj dubini nego prije. To ipak nije značilo da će izroniti. Ali moglo bi se i to dogoditi.

— Daj Bože da izroni — reče starac. — Imam dosta uzica da je svladam.

Ako bar malčice zategnem uzicu, možda će je zaboljeti pa će izroniti, pomisli. Sad kad se razdani, neka samo izroni i napuni zrakom mjehure na leđima pa neće više moći duboko zaroniti da ugine.

Pokuša pojačati pritisak, ali je konopac bio toliko napet da samo što nije pukao, najnapetiji otkako je upecao ovu ribetinu. Kad se nageo natrag da povuče za konopac, osjetio je žestok otpor i pojmió da ga ne može još više zategnuti. Nipošto ne smijem trzati, pomisli. Svakim se trzajem raširi rana od udice pa bi se udica mogla otkačiti kad izroni iz vode. Kako bilo da bilo, bolje mi je ovako na suncu a ne moram ni gledati u njega.

Na konopcu je bilo žute morske trave, ali starac je znao da je konopac zbog toga još teži i to mu je bilo drago. Bijaše to žuta golfska trava koja je noću neprestano svjetlucala.

— Ribo — opet će starac — zaista te volim i poštujem, ali ću te svakako dokrajčiti prije nego što sunce zađe.

Nadajmo se da će biti tako, pomisli.

Sa sjevera doleti ptičica do čamca. Bila je to grmuša i letjela je nisko nad vodom. Starac je vidio da je mrtva umorna.

Ptica sleti na krmu da se odmori. Potom je kružila starcu oko glave i sletjela na konopac gdje joj je bilo udobnije.

— Koliko ti je godina? — upita je starac. — Je li ti ovo prvo putovanje?

Ptica ga je gledala dok je govorio. Bila je preumorna čak i da pregleda konopac i njihala se na njemu držeći se čvrsto svojim nježnim nožicama.

— Čvrst je, ne boj se — reče joj starac. — I previše je čvrst. Ne bi smjela biti tako umorna poslije mirne noći. A kamo ćete to vi, ptičice?

Jastrebovi lete na more da ih presretnu, pomisli. Ali ne reče ništa o tome ptičici koja ga ionako ne bi razumjela, a uskoro će i sama upoznati jastrebove.

— Dobro se odmori, ptičice — reče joj. — A onda poleti dalje i kušaj sreću ko i svaki čovjek, ptica ili riba.

Govorio joj je to jer su mu leđa noćas utrnula i sada su ga užasno boljela.

— Ostani sa mnom, ptičice, ako želiš — reče joj.

— Žao mi je što ne mogu razapeti jedro i povesti te do kopna na ovom vjetriću što se diže, ali ovdje sam s jednom prijateljicom.

Uto ribetina naglo potegne i baci starca na pramac, a bacila bi ga i u more da se nije pridržao i otpustio malo konopca.

Kad se konopac trgnuo, ptica je odletjela, a da starac nije čak ni opazio kad je odletjela. Pomno je opipao konopac desnom rukom i primijetio da mu ruka krvari.

— Nešto ju je zaboljelo — reče naglas i ponovo povuče za konopac da vidi ne bi li mogao okrenuti ribu na drugu stranu. Ali, kad je zategnuo do krajnje granice, on prestade s tim i odmjeri težinu.

— Sad te već boli, ribo — reče. — A bogme i mene. Osvrne se za pticom jer želio njeno društvo, ali ptice više nije bilo.

Nisi dugo ostala, pomisli. Ali tamo kamo letiš bit će ti još gore dok se ne domogneš obale. Kako sam mogao dopustiti ribi da me povrijedi onim naglim trzajem? Rekao bih da sam sve gluplji. Ili da nisam možda gledao ptičicu i mislio na nju? Sad ću paziti samo na svoj posao, a onda moram pojesti tunu da mi ne ponestane snage.

— Da je bar dečko ovdje i da mi je malo soli — reče naglas.

Prebacivši teret konopca na lijevo rame i oprezno kleknuvši, opere ruku u okeanu i ostavi je zaronjenu u vodi više od jedne minute gledajući krvavi trag za sobom i neprekidno pjenušanje vode oko svoje šake.

— Poprilično je usporila — reče.

Starac bi najradije duže zadržao šaku u slanoj vodi, ali se bojava da ribetina opet naglo ne potegne pa ustane i, čvrsto stojeći, ispruži ruku prema suncu. Bijaše to samo povreda od konopca, ali na onom dijelu ruke koji mu je bio najvažniji. Znao je da će mu ruke još i te kako zatrebati prije nego što svemu ovome dođe kraj, i nije mu bilo drago što se povrijedio prije negoli je prava borba započela.

— E, sad zaista moram pojesti onu malu tunu — reče kad mu se šaka osušila. — Mogu je kukom dokučiti i pojesti je ovdje na miru.

Kleknuo je, dohvatio kukom tunu ispod krme i prikućio je sebi pazeci da ne zapne za namotane konopce. Držeći konopac opet na lijevom ramenu i održavajući lijevom rukom ravnotežu, skinuo je tunu s kuke i vratio kuku na njeno mjesto. Kleknuvši jednim koljenom na ribu, izrezao joj je uzduž leđa od glave do repa na trake tamnocrvenog mesa. Bijahu to trake nalik na klinove, a rezao ih je od same kičme sve do ruba trbuha. Kad je izrezao šest takvih traka, prostro ih je na daske pramca, obrisao nož o pantalone, podigao kostur ribe za rep i bacio ga u more.

— Mislim da je neću moći pojesti čitavu — reče i prepolovi nožem jednu traku. Neprestano je osjećao snažno potezanje konopca i lijeva mu se ruka zgrčila.

Ukočila mu se stežući teški konopac pa je gadljivo pogleda.

— I to mi je neka ruka — reče. — Pa grči se onda ako baš hoćeš. Pretvori se u kandžu. Neće ti to ništa pomoći.

Hajde, hajde, pomisli i zagleda se u nakrivljeni konopac što se gubio u tamnoj vodi. Jedi radije da ti ruka ojača. Nije ti ta ruka kriva nego se predugo natežeš s tom ribetinom. A s njom se možeš nadmetati dovijeka. Jedi radije tunu.

Dohvati komadić ribe, strpa ga u usta i počne polahko žvakati. Nije bilo neukusno.

Samo dobro žvaći, pomisli, da upiješ sve sokove. Ne bi bilo zгорега ово појести s malo limete, ili limuna, ili soli.

— Kako si, ruko? — zapita svoju ruku, ukočenu skoro kao mrtvu.

— Pojest ću još malo za tebe.

Pojeo je i onaj drugi dio trake koju je prepolovio. Pomno je žvakao, a onda je ispljunuo kožicu.

— Kako ti je, ruko? Ili je možda još prerano da te pitam?

Uzme još jednu čitavu traku i počne je žvakati.

— Ovo je prava, punokrvna riba — reče. — Sva sreća što sam nju ulovio, a ne lampugu. Lampuga je preslatka. Ova gotovo da uopće nije slatka i u njoj je još sva snaga.

Ipak, treba biti praktičan, ništa drugo nema smisla, pomisli. Da mi je bar malo soli. Nisam siguran da se ovo što je ostalo neće pokvariti ili osušiti na suncu, pa će najbolje biti da pojedem sve iako nisam gladan. A ribetina mirno i neumorno pliva. Kad sve ovo pojedem, bit ću spreman.

— Strpi se, ruko — reče. — Sve ovo radim za tebe. Da bar mogu nahraniti tu ribetinu, pomisli. Ona mi je isto što i sestra. Ali moram je ubiti, a za to moram imati snage. Polahko i savjesno pojeo je sve one klinaste trake ribe.

Uspravi se i obriše ruku o pantalone.

— Dobro — reče — sad možeš, ruko, pustiti uzicu, pa ću je držati samo desnom rukom dok ti ne prestaneš s tim glupostima.

Lijevom nogom stane na teški konopac koji je do tada držao lijevom rukom i zaveli se da se leđima odupre pritisku.

— Daj Bože da me prođe ovaj grč — reče — jer ne znam što ova ribetina smjera.

Ali čini mi se da je mirna, pomisli, i da provodi svoj plan. A kakav joj je plan, pomisli. I kakav je moj plan? Ja svoj plan moram prilagoditi njenom jer je tako velika. Ako izroni, dokrajčit ću je. Ali ona će dovijeka ostati dolje. Onda ću i ja dovijeka ostati uz nju.

Protrlja zgrčenu ruku o pantalone i pokuša razgibati prste. Ali nije mogao otvoriti šaku. Možda će se otvoriti na suncu, pomisli. Možda će se otvoriti kad svarim onu snažnu sirovu tunu. Ako mi bude zatrebala, otvorit ću je po svaku cijenu. Ali neću je sad silom otvarati. Neka se otvori sama i neka mi se vrati od svoje volje. Uostalom, previše sam je noćas naprezao kad sam morao osloboditi i povezati više uzica.

Pogleda preko mora i shvati koliko je sam. Ali opazi kako se lomi svjetlo u tamnoj dubokoj vodi i kako se konopac pred njim napinje i kako se čudno mreška mirno more. Oblaci su se skupljali pod pasatnim vjetrom, a kad starac pogleda u daljinu, spazi jato divljih pataka kako se ocrtava

na nebu nad samom vodom, pa se jedva nazire i onda opet ocrtava, ishvati da nijedan čovjek nije nikad sam na moru.

Pomisli kako se neki ljudi boje kad im u malom čamcu kopno iščezne iz očiju, a znao je i da imaju pravo u mjesecima kad se vrijeme iznenada mijenja. Ali sad su mjeseci orkana, a kad nema orkana, vrijeme je u tim mjesecima najljepše u cijeloj godini.

Ako si na moru, uvijek možeš nekoliko dana unaprijed zapaziti znakove da se približava orkan. Ljudi na obali to ne vide zato što ne znaju kamo treba gledati, pomisli. A kopno svakako utječe i na oblikovanje oblaka. Ali orkana ovih dana neće biti.

Pogleda na nebo i opazi bijele kumuluse naslagane poput blagonaklonih naslaga sladoleda, a visoko iznad njih na septembarskom nebu tanke paperjaste ciruse.

— Lagani vjetar — izusti. — Vrijeme je, ribo, na mojoj strani.

Lijeva mu je šaka bila još zgrčena, ali je grč polahko popuštao.

Mrzim grčeve, pomisli. To te izdaje vlastito tijelo. Kakvo poniženje kad pred drugima dobiješ proljev ili kad povrćaš od pokvarene hrane. A za grč je oduvijek mislio da je calambre da ponižava čovjeka najviše kad je sam.

Da je dečko ovdje, izmasirao bi mi je i olabavio od podlaktice naniže, pomisli. Ali već će se ona sama olabaviti.

Zatim je desnom rukom osjetio kako riba drukčije poteže konopac prije nego što opazi da se promijenio nagib konopca u vodi. A onda, kad se nagnuo nad konopac te se

brzo i snažno udario po bedru, primijeti kako se konopac polahko diže.

— Penje se— reče. — Hajde, ribo. Hajde, molim te. Konopac se polahko i ravnomjerno penjao, a onda se površina okeana pred čamcem nadula i riba se pojavila. Izranjala je beskrajno dugo i voda joj se slijevala niz bokove. Blistala je na suncu, glava i leđa bijahu joj tamnogrimizni, a pruge na bokovima sve su se više širile i otkrivale na suncu svijetloljubičastu boju. Kljun joj bio dug kao palica za bejzbol i šiljast kao rapir i izronila je iz vode u svoj dužini pa onda iznova uronila, gipko, poput ronioca, i starac vidje kako joj tone veliki rep nalik na oštricu kose i kako se konopac sve više zateže.

— Duža je pola metra od mog čamca — reče starac. Konopac se kretao brzo ali odmjereno i riba nije bila u panici. Starac je nastojao objema rukama zadržati konopac da ne pukne. Znao je, ako ne uspije usporiti ribu stalnim pritezanjem, da će ona odmotati cijeli konopac i prekinuti ga.

Strašna je ova ribetina, moram je obuzdati, pomisli. Ne smijem joj dopustiti da postane svjesna svoje snage ni onoga što bi mogla učiniti kad bi potegnula svom snagom. Da sam na njenom mjestu, sad bih zapeo iz sve snage i povukao pa kud puklo da puklo. Ali one, hvala Bogu, nisu tako pametne kao mi koji ih ubijamo, iako su plemenitije i sposobnije od nas.

Starac je vidio u životu mnoge velike ribe. Vidio je mnoge koje su bile teže od pet stotina kilograma i ulovio je dvije takve ribetine, ali nikad sam. A sad je ovdje sam,

daleko od kopna, privezan za najveću ribetinu koju je ikad vidio, veću od svih za koje je ikad čuo, a lijeva mu je šaka još uvijek zgrčena kao kandža u orla.

Ali proći će je grč, pomisli. Sigurno će je proći da pomogne desnoj. To su tri sestre: riba i ove moje dvije ruke. Mora je proći taj grč. Nije dostojno ruke da bude zgrčena. Riba je ponovo usporila i kretala se uobičajenom brzinom.

Da mi je znati zašto je izronila, pomisli starac. Gotovo bi se reklo da je izronila da mi pokaže kolika je. Sad bar znam kolika je, pomisli. Volio bih i ja njoj pokazati kakav sam ja čovjek. Ali onda bi mi vidjela zgrčenu ruku. Neka samo misli da sam veći nego što jesam, a i bit ću takav. Volio bih da sam ja ta riba, pomisli, sa svim onim što ona ima nasuprot samo mojoj volji i pameti. Udobno se nasloni na drvo strpljivo podnoseći svoje muke dok je riba odmjereno plivala i čamac polahko plovio tamnom vodom. Puhnuo je vjetrić s istoka i more se malo namreškalo, a u podne prođe starca grč u lijevoj ruci.

— Loše vijesti za tebe, ribo — reče i premjesti konopac na vreći kojom bijaše zaogrnut.

Bilo mu je udobno ali je patio, iako nije htio priznati sam sebi da pati.

— Ja nisam pobožan — reče. — Ali izmolit ću deset Očenaša i deset Zdravomarija da ulovim ovu ribu, i zavjetujem se da ću otići na hodočašće do Gospe od Kobre ako je ulovim. To je moj zavjet.

Počne se mehanički moliti. Na mahove je bio toliko umoran da se nije mogao sjetiti riječi molitve i onda ih je

brže izgovarao da ih se automatski prisjeti. Zdravomariju je lakše izmoliti od Očenaša, pomisli.

— Zdravo Marijo milosti puna. Gospodin s tobom. Blagoslovljena ti među ženama i blagoslovljen plod utrobe tvoje Isus. Sveta Marijo, Majko Božija, moli za nas grešnike sada i u času smrti naše. Amen.

— Zatim dodade: — Blažena Djevice, moli se za smrt ove ribe. Koliko god ona bila divna.

Pošto je izmolio te molitve, osjećao se mnogo bolje, ali je podjednako patio, možda čak i nešto više, naslonio se na pramčane daske i uzeo mehanički razgibavati prste lijeve ruke.

Sunce je sve jače pržilo iako je pirkao povjetarac.

— Bit će bolje da ponovo stavim mamac na onu kratku uzicu na krmu — reče. — Ako se riba odluči izdržati još jednu noć, morat ću opet nešto prigristi a i vode mi je ostalo malo u boci. Mislim da ovdje mogu upecati samo lampuge. Ali ako je pojedem još sasvim svjež, neće biti loše. Volio bih da mi koja poletuša noćas sleti u čamac. Ali nemam svjetla da ih namamim. Poletuša je izvrsna sirova i ne bih je morao sjeći. Sad moram prikupiti svu snagu. Bože, nisam ipak mislio da je tako velika.

— Ipak ću je dokrajčiti — reče. — Koliko god bila velika i prekrasna.

To doduše nije pošteno, pomisli. Ali pokazat ću joj što čovjek može učiniti i koliko može izdržati.

— Rekao sam dečku da sam neobičan starac — reče. — Sad moram to i dokazati.

Dokazao je to već hiljadu puta, ali to ništa ne znači. Sad će ponovo dokazati. Uvijek se mora iznova dokazivati, ali nikad nije pritom mislio na prošlost.

Volio bih da zaspi pa da i ja mogu zaspati i sanjati lavove, pomisli. Zašto su lavovi ono glavno što mi je još ostalo? Prestani razmišljati, stari, reče sam sebi. Nasloni se radije na drvo i nemoj ništa razmišljati. Riba radi. A ti radi što manje možeš.

Podne je odmicalo, a čamac se i dalje kretao polagano i odmjereno. Ali sad je nailazio na dodatni otpor istočnjaka pa je starac mirno plovio na namreškanom moru, a bol od konopca na leđima bila je lahka i jednakomjerna.

U jednom trenutku popodne konopac se opet počeo dizati, ali je riba samo nastavila plivati na nešto manjoj dubini. Sunce je upiralo starcu u lijevu mišiću i rame i u leđa. Po tome je znao da je riba okrenula sa sjevera na istok.

Sad kad ju je već jednom vidio, mogao ju je zamisliti kako pliva s grimiznim prsnim perajama raširenim poput krila i s velikim uspravnim repom kojim siječe tamu. Da mi je znati kako vidi na toj dubini, pomisli. Ima krupne oči, a konj koji ima mnogo sitnije oči vidi dobro u mraku. Nekad sam i ja lijepo vidio u mraku. Ne baš u mrklom mraku. Ali vidio sam skoro kao mačka.

Od sunca i neprestanog razgibavanja prstiju prošao ga je grč u lijevoj ruci pa je počeo prebacivati na nju sve veći teret sliježući mišićima na leđima ne bi li malčko ublažio bol od konopca.

— Ako se, ribo, još nisi umorila — reče naglas — onda si zaista čudo od ribe.

Bio je već silno umoran i znao je da će uskoro zanoćati pa je nastojao misliti na druge stvari. Mislio je na Velike lige, koje su za nju bile Gran Ligaš, i znao je da «Jenkiji» iz Njujorka igraju s «Tigrovima» iz Detroita.

Već je drugi dan kako ne znam rezultate, pomisli. Ali moram imati povjerenja i moram biti dostojan velikog Dimadža koji sve zadaće obavlja savršeno, čak i onda kad ga boli petna kost. Kakva li je bol petne kosti? — upita se.

Tako nešto mi nemamo. Da li to isto tako boli kao i kad ti borbeni pijetao zarije ostruge u petu? Ja mislim da to ne bih mogao izdržati, ni da izgubim jedno oko ili oba oka, pa da se i dalje borim ko što se bore pijetlovi. Čovjek nije bogzna šta prema velikim pticama i životinjama. Ipak bih najradije bio ona životinja dolje u morskoj tami.

— Samo da ne dođu ajkule — reče naglas.

— Ako dođu ajkule, jao si ga i njoj i meni.

Što misliš, bi li veliki Dimadži ovako dugo izdržao s ribom kao ja? pomisli. Siguran sam da bi, pa i duže, zato što je mlad i jak. A i otac mu je bio ribar. Pitam se ipak da li bi mu bol petne kosti toliko smetao?

— Ne znam — odgovori naglas. — Nikad me nije boljela petna kost.

Kada je sunce zašlo, sjetio se, da bi ulio sebi više samopouzdanja, doba provedenog u Kazablanki, kada se u jednoj tamošnjoj krčmi takmičio s moćnim crncem iz Sijenfugosa, kojeg su smatrali najjačim na doku. Dvoboj je

trajao dan i noć, s laktovima iznad kredom povučene linije na stolu, koso ispruženih podlaktica i čvrsto stisnutih šaka. Obojica su se trsila da obore jedan drugom šaku na sto. Palo je mnogo opklada i ljudi su ulazili u prostoriju osvjetljenu petrolejkama i izlazili iz nje, a on je gledao u crnčevu mišicu i šaku i u lice. Nakon prvih osam sati, mijenjali su se suci svaka četiri sata da bi se mogli odmoriti. Krv im je obojici curila iz noktiju i gledali su se u oči, u šake i podlaktice, a kladioci su ulazili u prostoriju i izlazili iz nje ili sjedili na visokim stolicama uza zid i posmatrali ih. Zidovi su bili drveni i obojeni jarkoplavom bojom, a petrolejke su bacale na njih sjene njih dvojice. Crnčeva je sjena bila golema i pomicala se na zidu kad god bi plamen zatitrao na povjetarcu.

Izgledi na pobjedu mijenjali su se svakog časa svu noć, a crnca su napajali rumom i palili mu cigarete. Kad bi popio rum, crnac bi se upeo iz petnih žila i jednom je uspio saviti ruku starcu, koji tada još nije bio starac nego Santiago El Campeon, gotovo za tri palca. Ali starcu je pošlo za rukom ponovno uspostaviti ravnotežu. Tad je bio siguran da će nadvladati crnca, koji je bio simpatičan čovo i vrstan sportaš. U zoru, kad su kladioci već tražili da se borba proglašeni neriješenom, a sudac vrtio glavom, starac je zapeo iz sve snage i počeo crncu obarati šaku sve niže i niže dok nije napokon dotaknula sto. Dvoboj je bio započeo u nedjelju ujutro, a završio se u ponedjeljak ujutro. Mnogi su od prisutnih zatražili su da se borba proglašeni neriješenom jer su morali na posao u luku da utovaraju vreće šećera ili do

Havanske kompanije za ugalj. Inače su svi željno iščekivali krajnji ishod. Starac je ipak okončao borbu prije nego što je iko otišao na posao.

Još dugo nakon toga svi su ga zvali »šampion«, a na proleće je došlo i do revanša. Ali ovaj put nije bilo mnogo opklada i on je lahko pobijedio jer je u prvom dvoboju skršio samopouzdanje crnca iz Sijenfugosa. Nakon toga se borio još nekoliko puta a onda je prestao. Došao je do zaključka da bi mogao pobijediti svakoga kad stvarno želi, a uvidio je i da mu takve borbe škode desnoj ruci u ribolovu. Okušao se nekoliko puta i u borbi lijevom rukom, ali mu je lijeva ruka bila oduvijek izdajica i nikad nije učinila ono što je tražio od nje pa se nije ni uzdao u nju.

Sunce će je sad bar dobro ispržiti, pomisli. Neće me više uhvatiti grč osim ako noću ne ozebem. Da mi je znati što će se noćas dogoditi.

Visoko iznad njega preleti avion u smjeru Majamija i on vidje kako mu je sjena poplašila jato riba poletuša.

— Uz toliko riba poletuša moralo bi ovdje biti i lampuga — reče i povuče konopac da vidi može li ga bar malo izvući. Nije mogao i konopac je ostao krut i podrhtavao je i iz njega su vrcale kapi kao da će svakog časa pući. Čamac se polahko kretao i starac je gledao za avionom sve dok ga nije izgubio iz vida.

Mora da je čudno u tom avionu, pomisli. Da mi je znati kako more izgleda s te visine. Ako ne lete previsoko, morala bi se dobro vidjeti riba. Ja bih volio letjeti sasvim polahko na visini od dvjesto aršina i gledati odozgora ribe. Kad

sam išao u lov na kornjače, stajao sam na gredi prednjeg jarbola pa sam i s te visine puno vidio. Lampuge izgledaju odozgora zelenije nego inače i vidiš im pruge i grimizne mrlje i cijelo jato kako pliva. Zašto li sve brze ribe iz tamnih struja imaju grimizna leđa i obično grimizne pruge ili mrlje? Lampuga, naravno, izgleda zelenija zato što je zapravo zlatne boje. Ali kad se hrani, kad je stvarno gladna, na bokovima joj se ukazu grimizne pruge kao i u sabljarku. Da to nije od bijesa ili od povećane brzine?

Malo prije nego što će se smrknuti, dok su prolazili pokraj velikog otoka od sargaske trave, što se nadimala i ljuljala na namreškanom moru, kao da okean vodi ljubav s nečim ispod žuta pokrivača, jedna lampuga zagriže u udicu na kratkom konopcu. Ugledao ju je tek kad je skočila u zrak, kako se doista zlati na posljednjim zrakama sunca, kako se izvija i mahnito udara perajama. Neprestano je akrobatski skakala od straha, a on se vratio na krmu i čučnuo držeći u desnoj ruci i pod mišicom debeli konopac, pa je izvukao lampugu lijevom rukom stajući svaki put na izvučeni dio konopca za bosom lijevom nogom. Kad se riba našla blizu krme praćakajući se i bacaajući očajnički s jedne strane na drugu, starac se sage i podiže tamnozelenu ribu sa crvenim mrljama. Grčevito je razjapljivala usta nastojeći se naglim trzajima osloboditi udice i tresla se na dnu čamca svojim dugim pljosnatim tijelom, repom i glavom, dok je starac nije dotukao palicom po sjajnoj zlatnoj glavi pa se još samo malo tresla i onda smirila.

Starac otkači ribu s udice, stavi na udicu nov mamac od sardine i ponovo je baci u more. Zatim se polahko odvuče do pramca. Opere lijevu ruku i obriše je o pantalone. Potom premjesti teški konopac iz desne ruke u lijevu i opere desnu ruku u moru gledajući kako sunce tone u okean i kako se debeli konopac gubi u vodi.

— Ništa se nije promijenilo — reče. Ali držeći ruku u vodi, primijeti da se kreću znatno sporije.

— Svezat ću oba vesla za krmu da je noćas još više usporim — reče. — Izdržat će ona još ovu noć, ali izdržat ću i ja.

Bit će bolje da lampugu očistim malo kasnije, da joj krv ostane u mesu, pomisli. To ću učiniti poslije, a u isto ću vrijeme svezati i vesla za krmu da mi posluže kao kočnica. Najbolje da sad ribu ostavim na miru, i da je ne uznemirujem prije nego što se smrkne. Ovo vrijeme kad zalazi sunce najteže je svim ribama.

Pričeka da mu se ruka osuši na zraku, a onda dohvati njome konopac i opusti se koliko je mogao. Pustio je da ga konopac vuče naprijed i zavalio se na pramac tako da je čamac podnosio pritisak koliko i on, ako ne i više.

Pomalo učim kako se to radi, pomisli. Bar ovaj dio posla. Osim toga, nemoj zaboraviti da riba nije ništa okusila otkako je zagrizla u mamac i da je ogromna i da joj treba mnogo hrane. A ja sam pojeo čitavu tunu. Sutra ću pojesti lampugu. On ju je zvao dorado. Možda bih mogao malo prigristi čim je očistim. Nju će biti ipak teže jesti nego tunu. Ali, uostalom, ništa nije lahko.

— Kako ti je, ribo? — zapita naglas. — Ja sam dobro i lijeva mi je ruka bolje, a imam hrane za cijelu noć i dan. Vuci samo čamac, ribo!

Nije se zapravo osjećao dobro jer ga je malne prošla bol u leđima od uzice i pretvorila se u nekakvu obamrlost koja mu se nije sviđala. Ali prošao sam ja i gore stvari, pomisli. Jedna mi je ruka samo malo ogrebena, a drugu je prošao grč. Noge su mi u redu. Osim toga, u prednosti sam i što se hrane tiče.

Već se smrklo jer u septembru mrak brzo pada nakon zalaska sunca. Sjedio je zavaljen na izlizane pramčane daske i odmarao se koliko je mogao. Pomolile su se i prve zvijezde. Nije znao za ime zvijezde Rigel ali ju je vidio i znao da će se uskoro na nebu pojaviti i sve ostale njegove daleke prijateljice.

— I ova mi je riba prijateljica — reče naglas.

— Ovakvu ribu nikad nisam vidio niti sam čuo za nju. A moram je ubiti. Drago mi je što ne moram bar ubijati zvijezde.

Zamisli kako bi to bilo kad bi čovjek morao svakoga dana ubiti mjesec, pomisli. A mjesec ti bježi. Zamisli pak kako bi bilo kad bi čovjek morao svakog dana ubiti sunce? Ipak smo se rodili pod sretnom zvijezdom, pomisli.

Onda mu se opet sažalila velika riba koja nema što jesti ali, koliko god je žalio, nimalo u njemu nije popustila odlučnost da je ubije. Koliko će samo ljudi nahraniti, pomisli. A jesu li svi oni dostojni da je jedu? Nisu, dakako da nisu. Sudeći po njezinu ponašanju i silnoj dostojanstvenosti, niko nije dostojan da je jede.

Ne razumijem se ja u te stvari, pomisli. Ali dobro je što ne moramo ubijati sunce ni mjesec ni zvijezde. Dovoljno je i to što živimo na moru i ubijamo svoju rođenu braću.

E, sad, pomisli, vrijeme je da porazmislim kako da je usporim. To ima svoje opasnosti ali i prednosti. Možda ću joj morati otpustiti puno konopca, a čamac će postati tako težak da ću je izgubiti ako potegne svom snagom. To što lahko vuče čamac produžava i njoj i meni muke, ali je u tome i moja sigurnost jer još nije razvila svoju punu brzinu. Što se god dogodilo, moram očistiti lampugu da se ne pokvari i moram malo prigristi da se okrijepim.

Još ću se sat vremena odmarati da vidim koliko je uporna i jaka, a onda ću otići na krmu da obavim taj posao i odlučim što ću i kako ću. Dotle ću gledati kako se ponaša i ima li kakvih promjena. To s veslima dobra je ideja, ali došlo je vrijeme da idem samo na sigurno! To je još uvijek opasna ribetina, a vidio sam da joj udica viri sa strane i da su joj usta čvrsto zatvorena. Sama udica nije tako strašna. Najgora je glad i to što se bori s nečim što ne razumije. Odmaraj se radije, stari, i pusti je neka sama radi dok ne dođe opet na tebe red.

Učinilo mu se da se odmara puna dva sata. Mjesec je kasno izlazio pa nije znao koliko je sati. A nije se pravo ni odmarao. Još je na ramenima osjećao kako ga riba vuče, ali je lijevu ruku stavio na rub pramca i sve više i više prepustao težinu ribe samom čamcu.

Kako bi mi bilo lahko kad bih mogao privezati uzicu, pomisli. Ali onda bi je mogla jednim naglim trzajem preki-

nuti. Moram svojim tijelom ublažavati zategnutost uzice i u svako doba biti spreman objema rukama otpustiti je.

— Ali, stari, ti nisi još ni oka sklopio — reče naglas. — Prošlo je pola dana i jedna noć i sad još jedan dan a da nisi ni oka sklopio. Moraš smisliti neki način da malo odriješ ako riba bude i dalje vukla ovako mirno i ravnomjerno. Ako ne odriješ, moglo bi ti se pomutiti u glavi.

Glava mi je posve bistra, pomisli. I previše. Bistar sam kao i moje sestrice zvijezde. Ipak, moram malo odriješati. Zvijezde spavaju i mjesec i sunce spavaju, pa i okean ponekad spava, u one dane kad nema struje i kad je potpuno mirno.

Ali ne zaboravi spavati, pomisli. Prisili se spavati i smisli neko jednostavno i sigurno rješenje za konopce. A sad idi na krmu spremi lampugu. Bilo bi previše opasno poslužiti se veslima kao kočnicom ako kaniš spavati.

Mogao bih ja i bez sna, reče u sebi. Ali bilo bi to previše opasno.

Pazeći da ne trzne konopcem, počeo se primicati krmi četveronoške. Možda i riba pomalo spava, pomisli. Ali ja ne želim da se ona odmara. Neka tegli dok ne ugine.

Kad je stigao na krmu, okrenuo se tako da je lijevom rukom držao teret konopca na ramenima a desnom izvukao nož iz korica. Zvijezde su sjale tako da je dobro vidio lampugu pa joj je zario vršak noža u glavu i izvukao je ispod krme. Jednom je nogom stao na ribu i brzo je rasporio od trbuha sve do donje čeljusti. Zatim odloži nož i izvadi riblju utrobu desnom rukom i iščupa škrge. Osjeti pod ru-

kama kako joj je želudac težak i raspori ga. U njemu su bile dvije ribe poletuše. Bile su svježje i tvrde pa ih stavi jednu do druge, a drob i škrge baci u more. Potonuli su ostavljajući za sobom fosforescentni trag u vodi. Lampuga je bila hladna i pri svjetlu zvijezda nekako gubavo sivobijela. Stojeći desnom nogom na glavi ribe, starac je oguli najprije s jedne strane, a onda je okrene i odere s druge strane pa skine obje strane s kostiju od glave do repa.

Kostur baci u more i pogleda za njim ne bi li spazio virove u vodi. Ali vidio je samo kako kostur svijetli tonući. Zatim se okrene i metne poletuše u dvije polovice lampuge, vrati nož u korice i polahko se otisne prema pramcu. Pogrbio se od tereta konopca na leđima noseći ribu u desnoj ruci.

Kad se dočepao pramca, položi obje riblje polovice na drvo, a uz njih i poletuše. Nakon toga premjesti konopac s jedne strane leđa na drugu i uhvati ga ponovno lijevom rukom što je počivala na ogradi čamca. Zatim se sagne preko ograde i opere poletuše u vodi mjereći usput rukom brzinu čamca. Ruka mu se svjetlucala od guljenja ribe i gledao je kako mu voda teče uz ruku. Tekla je sporije nego prije, a kad je protrljao ruku o dasku čamca, djelići fosfora otpadali su mu s dlana i polahko plovili prema krmi.

— Umorila se ili se odmara — reče starac. — A sad da pojedemo tu lampugu i da se malo odmorim i odspavam.

Ovako pod zvijezdama i u sve hladnijoj noći pojeo je polovicu jedne polutke lampuge i jednu očišćenu ribu poletušu odsječene glave.

— Kako je lampuga izvrsna kad se dobro pripremi — reče. — A kako je neukusna kad se jede sirova. Više nikad neću sjesti u čamac bez soli ili limuna.

Da sam bio pametan, mogao sam cijeli dan izlijevati vodu na pramac da ispari, i tako bih došao do soli, pomisli. Ali lampugu sam ulovio tek malo prije nego što je sunce zašlo. Ipak se nisam dobro pripremio. Ali dobro sam sve sažvakao i nije mi zlo.

Nebo se na istoku naoblačilo i zvijezde koje je poznao gasile su se jedna za drugom. Sad kad je vjetar jenjao, činilo mu se da ulazi u velik kanjon od oblaka.

— Za tri-četiri dana vrijeme će se pokvariti — reče.

— Ali neće još noćas ni sutra. A sad odrijemaj malo, stari, dok riba ovako mirno i odmjereno pliva.

Držao je konopac čvrsto stisnut u desnoj ruci i podmetnuo pod nju bedro oduprijevši se svom težinom tijela o drvo pramca. Zatim spusti konopac malo niže preko leđa i podupre ga lijevom rukom.

Desna mi ruka može izdržati dok je god ovako poduprta, pomisli. Ako se opusti u snu, probudit će me lijeva ruka od konopca kad bude klizio. Desnoj je ruci malo teško, ali ona je navikla na kazne. Dobro će biti ako odspavam bar dvadeset minuta ili pola sata. Nagne se naprijed i pritisne konopac cijelim tijelom prebacivši svu težinu na desnu ruku i tako zaspa.

Nije sanjao lavove nego veliko jato delfina što se protezalo osam do deset milja, a bilo je vrijeme njihova parenja

pa su skakali visoko u zrak i padali u onu istu jamu u vodi koju su bili napravili pri skoku.

Zatim je sanjao da leži u svom krevetu i da puše sjeve-rac i da mu je strašno hladno i da mu je utrnula desnica jer mu je glava počivala na njoj umjesto na jastuku.

Nakon toga je usnio dugu žutu obalu na kojoj je ugledao prve lavove kako silaze u predvečerje na nju, a onda su došli drugi lavovi i on se naslonio bradom na pramčane daske bro-da koji je tu bio usidren na večernjem lahoru što je pirkao s kopna, a on čekao da vidi hoće li doći još koji lav i bio sretan.

Mjesec je već bio visoko odskočio ali je on i dalje spa-vao, a riba je odmjerenom vukla čamac koji je ulazio u tunel od oblaka.

Probudi se kad ga desna šaka udari u lice, a konopac mu zapara desnu ruku. Lijevu uopće nije osjećao ali je ko-ćio desnom koliko je mogao dok se konopac naglo odmo-tavao. Napokon je i ljevicom našao konopac i odupro se o njega. Konopac mu je sad parao i leđa i ljevicu koja je tr-pjela svu težinu i duboke posjekotine. Osvrnuo se na smo-tane konopac koji su se glatko odmotavali. Upravo je tada riba izronila i podigla silnu pjenu oko sebe a onda se opet stropoštala. Zatim je svaki čas izranjala iz vode i čamac je brzo plovio iako se konopac i dalje odmotavao, a starac ga zatezao tako da samo što nije pukao. Bio je pripijen uz sam pramac, a glava mu je bila u izrezanom mesu lampuge tako da se nije mogao ni maknuti.

To je ono što smo čekali, pomisli. Sad je treba dotući. Naplati joj se za konopac, pomisli. Naplati joj se. Nije vidio

ribu kako skače nego je samo čuo huku vode i teško pljuskanje kad bi riba bućnula. Konopac se tako brzo odmotavao da mu se zasjekao u ruke, ali je unaprijed znao da će se to dogoditi, pa je samo pazio da ga siječe tek po žuljevitim dijelovima i da mu ne povrijedi dlan i prste.

Da je dečko sad ovdje, nakvasio bi mi pomoćne konopce, pomisli. Da. Da je dečko ovdje. Da je dečko ovdje.

Konopac se sve više odmotavao, ali sad sve sporije i starac je prisiljavao ribu da se bori za svaki centimetar. Osloboodio je glavu od pramca i komada ribe što ga je zgnječio obrazom. Zatim je kleknuo i polahko se osovio na noge. Konopac se i dalje odmotavao, ali sve sporije. Doteturao je do mjesta gdje je nogama napipao kolutove konopca koje nije vidio. Bilo ih je još poprilično, a sad je riba morala svladavati sav dodatni otpor odmotanih konopaca u vodi.

Da, pomisli. Riba je izronila već desetak puta i napunila mjehure na leđima zrakom tako da ne može duboko zaroniti da ugine u dubini iz koje je ne bih mogao izvući. Uskoro će početi kružiti, a onda ću je morati pritegnuti. Da mi je znati zašto je tako iznenada izronila? Je li možda od gladi tako očajna, ili ju je uplašilo nešto u tami? Možda se iznenada nečeg prepala. Ali to je tako mirna i jaka riba i izgledala je tako neustrašiva i sigurna u sebe. Čudno.

— Bolje će ti biti, stari, da ti budeš neustrašiv i siguran u sebe— reče. — Opet si je zauzdao, ali je ne možeš privući ni za centimetar. No uskoro će početi kružiti.

Držeći konopac lijevom rukom i plećima starac se sagnuo da zagrabi desnicom malo vode i spere zgnječene

ostatke lampuge s lica. Pribojavao se da mu ne pozli pa da ne povrati i izgubi snagu. Pošto se umio, oprao je desnu ruku i zadržao je još neko vrijeme u slanoj vodi gledajući kako se pomalja svjetlo na istoku. Riba pliva na istok, pomisli. To znači da se umorila i prepustila struji. Uskoro će početi kružiti. Onda mi tek predstoji pravi posao.

Pošto je zaključio da je dovoljno dugo držao ruku u vodi, izvadi je i pogleda.

— Nije loše — reče. — A bolovi muškarca ne smetaju.

Oprezno dohvati konopac da ne dodirne njime ni jednu svježju posjekotinu i premjesti se tako da stavi lijevu ruku u vodu s druge strane čamca.

— Nisi ni bila tako loša kad više nije bilo važno — reče svojoj ljevici. — Ali u jednom trenutku nigdje te nije bilo.

— Zašto se nisam rodio sa dvije dobre ruke? — pomisli. Možda sam i ja kriv što je nisam izvježbao kako treba. Ali sam Bog zna da je imala priliku da nauči. Ipak, nije noćas bila tako loša, samo se jedanput zgrčila. Ako se opet zgrči, neka je radije konopac odsiječe!

Dok je tako razmišljao, znao je da mu se muti u glavi i pomislio da bi morao pojesti još malo lampuge. Ali ne mogu, reče sam sebi. Bolje da ti se muti u glavi nego da smalaksraš od povraćanja. A otkako sam glavom zgnječio ono meso, znam da bih povratio kad bih ga pojeo. Čuvat ću ga za svaki slučaj dok se ne pokvari. Ali sad je kasno da se krijepim hranom. Glup si, reče sam sebi. Pojedi bar onu drugu poletušu.

Bila je tu, očišćena i spremna, pa je dohvati lijevom rukom i pojede je svu — od repa do glave — pomno glockajući kosti. Najhranjivija je gotovo od svih riba, pomisli. Ima baš ono što meni treba. Sad sam učinio sve što sam mogao, pomisli. Neka sad ona počne kružiti i neka borba započne.

Sunce je izlazilo po treći put otkako se otisnuo na more kad je riba doista počela kružiti.

Nije po nagibu konopca vidio da riba kruži. Za to je još bilo prerano. Samo je osjećao kako pomalo popušta pritisak konopca pa ga je počeo lagano privlačiti desnom rukom. Zategnuo se kao i obično i samo što nije pukao, ali je onda počeo popuštati. Izvukao je glavu i ramena ispod konopca i uzeo ga polagano i odmjereno privlačiti. Potezao ga je objema rukama pomažući se koliko je mogao tijelom i nogama. Stare noge i pleća okretali su se u ritmu izvlačenja.

— Pravi jako velik krug — reče. — Ali svakako kruži.

Onda se konopac opet napeo i starac ga je držao sve dok nije opazio kako prskaju kapi na suncu. Tad mu je počeo izmicati pa je starac kleknuo i pustio ga preko volje da se odmotava u tamnu vodu.

— Sad je već na samom kraju kruga — reče. Moram je držati koliko mogu, pomisli. Od naprezanja će sve više smanjivati krug. Možda ću je opet ugledati za sat vremena. Najprije je moram svladati a onda dokrajčiti.

Ali riba je i dalje polahko kružila i starac je nakon dva sata bio mokar kao miš i mrtav umoran. Ali sad su već krugovi bili mnogo manji, a po nagibu konopca zaključio je da se riba neprestano pomalo penje.

Već mu se sat vremena mračilo pred očima, a slankast znoj kvasio mu oči i posjekotine ispod oka i na čelu. Nije se bojao svjetlaca što su mu igrali pred očima. To je bilo normalno s obzirom na napor koji je ulagao u povlačenje uzice. Ipak je dva puta osjetio slabost i nesvjesticu i to ga je zabrinjavalo.

— Ne smijem iznevjeriti samog sebe i podleći ovakvoj ribi — reče. — Sad kad sam je već ovako lijepo privukao, pomози mi Bože da izdržim. Izmoliti ću sto Oče naša i sto Zdravomarija. Ali ne mogu sad.

Vjeruj mi da ću ih izmoliti, pomisli. Poslije ću ih izmoliti.

Uto osjeti iznenadno trzanje i potezanje konopca koji je držao objema rukama. Bili su to oštri, snažni i teški udarci.

To ona udara onim svojim kopljastim kljunom po žičanom prstenu na uzici, pomisli. Do ovoga je moralo doći. Ovo je bilo neminovno. Ovo će je možda natjerati da izroni iako bih ja više volio da i dalje kruži. Mora iskočiti da udahne zraka. Ali od svakog skoka može joj se proširiti rana pa bi se mogla osloboditi udice.

— Ne skači, ribo — reče joj. — Ne skači.

Riba je još nekoliko puta udarila o žičani prsten, a kad god bi zavrtjela glavom starac bi otpustio malo konopca.

Ne smijem joj pojačavati bolove, pomisli. Nije važno što mene boli. Ja to mogu podnijeti. Ali ona bi mogla pomahnitati od bolova.

Nakon nekog vremena riba je prestala udarati po žičanom prstenu i opet nastavila polahko kružiti. Starac je sve više izvlačio konopac. Ali opet ga je hvatala nesvjestica.

Zagrabio je malo vode lijevom rukom i polio se po glavi. Onda je zahvatio još malo vode i protrljao njome vrat.

— Ne hvataju me grčevi — reče. — Uskoro će opet izroniti, ali ja ću sve to izdržati. Moraš izdržati. Nemoj to ni spominjati.

Kleknuo je oslonivši se na pramac i načas opet prebacio konopac preko leđa. Ja ću se sad odmarati a ona neka kruži, onda ću ustati i dokrajčiti je kad mi se približi, zaključiti.

Bilo je to pravo iskušenje odmarati se na pramcu i pustiti ribu da sama kruži, ne izvlačeći konopac ni za milimetar. Ali, kad je popuštanje napetosti pokazalo da se riba okrenula prema čamcu, starac skoči na noge i poče da se okreće i njiše, izvlačeći olabavljeni konopac. Umorniji sam nego što sam ikad bio, pomisli, a eto, zapuhao je i pasatni vjetar. Ali on će mi dobro doći kad se budem vraćao s ulovljenom ribom. I te kako će mi dobro doći.

— Odmarat ću se kad se bude opet udaljavalu u sljedećem krugu — reče. — Osjećam se puno bolje. Još dva-tri kruga i moja je.

Slamnati šešir bio je zabacio na sam potiljak i svalio se na pramac osjećajući kako se konopac zateže dok se riba okreće i udaljava.

Sad ti, ribo, radi, pomisli. Kad se ponovo okreneš, bit ćeš moja.

More se poprilično namreškalo. Ali to je bio povjetarac koji puše za lijepa vremena i koji će mu pomoći da se vrati.

— Jedrit ću samo na jug i zapad— reče. — Čovjek se nikad ne može izgubiti na moru, a i ovaj otok je podugačak.

Tek je nakon trećeg kruga ugledao ribu.

Najprije ju je vidio kao tamnu sjenu kojoj je trebalo toli-ko vremena da prođe ispod čamca da nije mogao vjerovati svojim očima.

— Ne — reče. — Ne može ipak biti tako velika. Ali bila je tako velika i na kraju toga kruga izronila je na svega tri-desetak metara od čamca i vidio joj je rep kako strši iz vode. Bio je veći od oštrice najveće kose, posve blijedoljubičaste boje na tamnoplavoj vodi. Pljusnuo je po vodi i dok je riba plivala ispod same površine starac joj je vidio golemi trup i grimizne pruge kojima bijaše opasana. Leđna joj peraja bila spuštena, a velike prsne peraje širom raskriljene.

Ovaj put joj je starac vidio i oko i dvije sive remore ribe što su plivale uz nju. Katkad bi se pripile uz nju, katkad se odbile od nje, a katkad bi bezbrižno plivale u njezinoj sjeni. Svaka je od njih bila duža od jednog metra, a kad su brzo plivale, izvijale su se čitavim tijelom poput jegulja.

Starac se znojio, ali ne samo od sunca. Kad god bi se riba mirno i polagano okrenula, on bi se domogao još malo konopca i bio uvjeren da će je nakon još dva kruga probosti harpunom.

Ali moram joj se sasvim, sasvim, sasvim približiti, pomi-sli. I ne smijem je gađati u glavu. Moram je pogoditi u srce.

— Samo budi miran i jak, stari — reče.

U idućem krugu riba je otkrila leđa, ali je bila još pre-daleko od čamca. I u sljedećem je krugu bila malko preda-leko, ali je izronila više iz vode pa je starac bio uvjeren da će mu uskoro poći za rukom da je privuče do samog čamca.

Već je bio pripremio harpun, kolut lagana konopca bijashe mu u okrugloj košarici, a kraj čvrsto vezan za klin na pramcu.

Riba mu se, spokojna i lijepa, sve više primicala u svom krugu, samo joj se veliki rep vrtio. Starac potegne svom snagom ne bi li je privukao bliže sebi. Načas se riba okrene prema njemu, a onda se ispravi i otpliva dalje na sljedeći krug.

— Pomaknuo sam je — reče starac. — Pomaknuo sam je malčice.

Ponovno ga je spopala vrtoglavica, ali se i dalje upinjao iz petnih žila da zadrži ribu. Pomaknuo sam je, pomisli. Možda ću je ovaj put privući do čamca. Vucite, ruke, pomisli. Držite se, noge. Izdrži još malo, glavo. Ne daj se. Nikad me nisi iznevjerila. Ovaj put ću je privući do čamca.

Ali kad je upro iz sve snage i povukao što je jače mogao, mnogo prije nego što se ona približila čamcu, riba mu se opet otela na stranu, ispravila se i otplivala dalje.

— Ribo — reče starac. — Ribo, ionako moraš umrijeti. Zar baš moraš i mene povući za sobom?

Ovako se ne može, pomisli. Usta su mu bila presuha da govori ali nije mogao dokučiti bocu s vodom.

Ovaj put je moram privući do čamca, pomisli. Nisam u stanju da izdržim još nekoliko krugova.

— Jesi — reče samom sebi. — Izdržao bi ti i mnogo više.

U sljedećem krugu umalo da je nije svladao. Ali riba se opet ispravila i polahko otplivala dalje.

Ubit ćeš me, ribo, pomisli starac. Ali imaš pravo. Nikad nisam vidio ništa veće ni ljepše ni mirnije ni plemenitije od tebe, sestro. Hajde, ubij me. Svejedno mi je ko će koga.

Već ti se sve zbrkalo u glavi, pomisli. Moraš ostati priseban. Budi priseban i trpi ko muško. Ili ko riba, pomisli.

— Razbistri se, glavo — reče jedva čujnim glasom. — Razbistri se.

Još se dva puta ponovila ista stvar.

Ne razumijem, pomisli starac. Svaki put umalo da se nije onesvijestio. Ne razumijem. Ali pokušat ću još jedanput.

Pokušao je još jedanput i osjetio kako gubi svijest kad je okrenuo ribu na svoju stranu. Riba se opet ispravila i polahko otplivala dalje mlateći repinom po zraku.

Opet ću pokušati, obeća starac, iako su mu ruke omilitavile i samo je na mahove dobro vidio.

Opet je pokušao i opet se dogodilo ono isto. Eto, pomisli, pa osjeti kako gubi svijest još prije nego što je započeo; pokušat ću još jedanput.

Prikupio je svu svoju bol i ono malo snage što mu je još ostalo i odavno izgubljeni ponos i suprotstavio sve to smrtnim mukama ribe, a riba mu se primakla i mirno zaplivala uz sam bok čamca skoro dodirujući kljunom daske i poče ga prestizati, onako duga, duboka, široka, srebrnkasta i prošarana grimiznim prugama i beskrajna u vodi.

Starac ispusti konopac i stane nogom na njega te podigne harpun što je više mogao i zarije ga svom snagom, koju je bio prikupio, u bok ribi ispod same velike prsne peraje

što se podigla visoko u zrak, do visine starčevih prsa. Osjetio je kako željezo prodire u nju i nalegao je na harpun i zario ga još dublje unoseći svu svoju težinu u udarac.

Tad je riba sa smrću u sebi, živnula, i izdigla se visoko iznad vode otkrivajući svu svoju dužinu i širinu i svu svoju snagu i ljepotu. Reklo bi se da lebdi u zraku iznad starca u čamcu. Zatim pljusne u vodu i zalije starca i sav čamac vodom.

Starac osjeti mučninu i slabost i skoro obnevidje. Ipak oslobodi uzicu harpuna i propusti je polahko kroz svoje ranjave šake, a kad je opet progledao, vidio je ribu kako leži na leđima pokazujući srebrnkasti trbuh. Držak harpuna stršio je ukoso iz njenih leđa, a more je pocrvenjelo od krvi iz njena srca. Krv je prvo bila tamna kao ponor u tamnoj vodi dubokoj više od jedne milje, a onda se raširila poput oblaka. Riba je pak bila srebrne boje i plutala je na valovima.

Starac se netremice zagledao u ono što je načas ugledao. Zatim je omotao dva puta uzicu od harpuna oko prečke na pramcu i zario glavu u ruke.

— Samo da ostanem priseban — reče naslonjen na drveni pramac. — Ja sam umoran starac. Ali sam ubio ovu ribu, svoju sestru, i sad moram obaviti robovski posao.

Sad moram pripremiti petlje i uže da je svežem za čamac, pomisli. Čak i da smo dvojica pa da je ukrcamo u čamac, čamac ne bi mogao podnijeti njenu težinu. Moram sve pripremiti, a onda je dovući i dobro svezati, pa podići jarbol i razapeti jedro za povratak kući.

Počeo je privlačiti ribu da je sveže uz bok čamca pa da joj provuče uzicu kroz škrge i usta te da joj sveže glavu uz pramac. Hoću da je gledam, pomisli, da je dotičem i pipam. Ona je moje blago, pomisli. Ali ne želim je zato pipati. Mislim da sam joj napipao srce, pomisli. Onda kad sam po drugi put zario harpun u nju. Dovuci je i pričvrsti i nabaci jednu omču oko njenog repa, a drugu oko sredine trupa da bi je čvrsto privezao za čamac.

— Prihvati se posla, stari — reče i otpije malko vode.
— Sad kad je borba okončana, ostalo je još puno robovskog posla.

On pogleda u nebo a zatim u ribu. Gledao je pažljivo u sunce. Podne nije mnogo odmaklo a pasat se diže. Konopci me se sada ne tiču mnogo. Dječak i ja namotat ćemo ih kad se vratim kući.

— Hajde, ribo — reče. Ali riba se nije dala nego se i dalje ljuljuškala na valovima pa joj se starac primakne u čamcu.

Kad joj se približio i glava joj se našla uz sam pramac, nije mogao vjerovati svojim očima koliko je bila velika. Ipak odveže uzicu harpuna od kuke na pramcu, provuče je ribi kroz jednu škrgu pa kroz čeljusti, omota je oko sabljastog kljuna i provuče kroz drugu škrgu, još je jednom omota oko kljuna i sveže dvostrukim čvorom za kuku na pramcu. Tad odveže ostatak užeta i vrati se na krmu da priveže i rep. Riba nije više bila grimizne i srebrne boje nego srebrnkaste, a pruge joj bile isto onako ljubičaste kao i rep. Bile su šire od ljudske šake raširenih prstiju, a oko

joj bilo hladno kao ogledala u periskopu ili kao svetac u procesiji.

— Ovako sam je jedino mogao ubiti — reče starac. Bolje se osjećao nakon gutljaja vode i znao je da se neće onesvijestiti i glava mu je bila bistra. Ima u njoj više od sedamsto pedeset kila, pomisli. Možda čak i puno više. Šta misliš ako čista mjera iznosi dvije trećine njene težine, i to po 30 centi za funtu.

— Ne mogu to izračunati bez olovke — reče. Glava mi ipak nije toliko bistra. Ali mislim da bi veliki Dimadžo bio danas ponosan na mene. Nije me boljela petna kost. Zato me ruke i leđa propisno bole. Htio bih znati kako boli petna kost, pomisli on. Možda nas i boli a da mi to i ne znamo?

Privezao je ribu za pramac, krmu i klupu u sredini. Bila je tako velika da je izgledalo kao da je uz čamac privezao još jedan mnogo veći čamac. Odrezao je komad konopca i svezao joj njime donju čeljust za kljun da joj se ne bi čeljusti otvarale i da bi što lakše plovila uz čamac. Zatim je uglavio jarbol, a kukom koja mu je poslužila kao štap i uz pomoć motke razapeo zakrpano jedro i čamac je zaplovio. Napola ležeći na krmu starac ga usmjeri na jugozapad.

Nije mu trebao kompas da odredi na kojoj je strani jugozapad. Trebao mu je samo pasatni vjetar i naduto jedro. Biće bolje da izbacim kakvu malu specijalnu udicu i da pokušam da uhvatim nešto za jelo i piće. Ali, udicu nije mogao naći, a sardine se bjehu pokvarile. Stoga zahvati u prolazu ribarskom kukom malo golfske trave i strese je tako da račići popadaše s nje na dno čamca. Bilo ih je desetak a skakutali

su i bacakali se poput pješčanih buha. Starac im palcem i kažiprstom otkine glave i pojede ih glockajući oklope i repice. Bili su sićušni ali je znao da su hranjivi i prijali su mu.

Imao je još vode u boci za dva gutljaja i otpio je četvrtinu nakon što je pojeo račiće. Čamac je dobro jedrio s obzirom na sve poteškoće, a upravljao je njime držeći kormilo pod mišicom. Vidio je ribu pokraj sebe i trebalo je samo da pogleda svoje ruke i dodirne leđima krmu pa da shvati da se sve ono doista dogodilo i da to nije bio pusti san. U jednom času pri samom kraju osjećao se tako loše da je pomislio da sve to ipak samo sanja. A onda, kad je ugledao ribu kako izranja iz vode i nepomično lebdi u zraku prije nego što će pasti, bio je uvjeren da je sve to silno neobično i nije mogao vjerovati svojim očima. Nije dobro ni vidio, ali je sad opet sve lijepo vidio kao i prije.

Sad je znao da je riba tu i da ga ruke i leđa ne bole u snu. Ruke brzo zacjeljuju, pomisli. Poprilično su mi iskrvarile ali će ih slana voda već izliječiti. Tamna voda prave golfske struje najbolji je lijek na svijetu. Samo moram ostati bistrer glave. Ruke su obavile svoj posao i dobro jedrimo. Usta su joj zatvorena, rep uspravan i plovimo kao braća. Onda mu se malko zamuti u glavi i pomisli, da li to ona mene vuče ili ja nju? Da je vučem za sobom, to se pitanje ne bi postavljalo. A ne bi ni da je riba u čamcu, lišena svoga dostojanstva, ni onda ne bi bilo dvojbe. Ali plove vezani jedno uz drugo pa starac pomisli, ma neka i ona mene vuče ako baš hoće. Ja sam je samo svojim lukavstvom nadmudrio, a ona meni nije htjela učiniti ništa nažao.

Lijepo su plovili i starac je kvasio ruke u slanoj vodi nastojeći ostati priseban. Visoko na nebu bili su kumulusi, a iznad njih podosta cirusa pa je znao da će povjetarac pir-kati svu noć. Starac je gledao neprekidno u ribu da bi bio siguran da je sve to java. Bilo je to jedan sat prije nego što ga je napao prvi morski pas.

Morski pas se nije pojavio slučajno. Izronio je iz morskih dubina kad se tamni oblak krvi razišao i raspršio u moru dubokom oko jedne milje. Izronio je toliko brzo i posve neoprezno da je odjednom izbio na površinu modre vode i našao se na suncu. Zatim je opet zaronio, nanjušio trag i zaplivaio za čamcem i ribom.

Katkad bi izgubio trag, ali bi ga onda opet našao ili samo naslutio pa bi zaplivaio još brže i odlučnije. Bijaše to vrlo krupan morski pas mako, građen tako da može plivati brže od svih drugih riba u moru, i sve je na njemu bilo prekrasno osim čeljušti. Leđa su mu bila modra kao u sabljjarke, trbuh srebrnkast, a koža glatka i lijepa. Bio je građen poput sabljjarke osim golemih čeljušti koje su sad dok je plivao bile čvrsto zatvorene, plivao je ispod same površine, a visoka leđna peraja parala je vodu glatko kao nož. Ispod dvostrukih usana bijaše nanizano osam redova zubi savijenih prema unutra. Nisu to bili obični zubi u obliku piramide kao u većine morskih pasa. Imali su oblik ljudskih prstiju kad se stegnu poput kandže. Bili su dugački gotovo kao i starčevi prsti, i sa obje strane ivice oštri poput britve. Bijaše to riba stvorena da se hrani svim drugim ribama u moru, koje su tako brze, snažne i dobro naoružane da nemaju nijednog

drugog neprijatelja. Sad kad je nanjušio svježi trag, još je brže zaplivaio sijekući vodu modrom leđnom perajom.

Kad ga je starac ugledao kako se približava, znao je da je to morski pas koji se ničeg ne boji i koji će učiniti sve što mu se prohtije. Pripremio je harpun i pričvrstio na njega uzicu gledajući morskog psa kako mu se približava. Uzica je bila kratka jer ju je podrezao da priveže ribu.

Starcu je sad glava bila bistra, dobro se osjećao i bio spreman na sve iako nije imao mnogo nade. Bilo je prelijepo da bi potrajalo, pomisli. Bacio je pogled na ribu dok je motrio morskog psa kako mu se primiče. Možda je ono ipak bio san, pomisli. Ne mogu ga spriječiti da me napadne, ali možda ću ga ipak svladati. Dentuso pomisli. Jdna ti majka!

Morski pas se brzo primicao krmu, a kad je navalio na ribu, starac zapazi razjapljene čeljusti i čudne oči i začuje kako mu škljocaju zubi kad zagriže u meso iznad samog repa. Glava mu je bila izvan vode i pomaljalo su se leđa i starac je čuo kako morskom psu hrska pod velikim zubima koža i meso kad mu zarije harpun u glavu, upravo u ono mjesto gdje se siječe crta između očiju s crtom što se proteže ravno od njuške. Ali takvih crta nije ni bilo. Bila je samo teška i šiljasta modra glava i krupne oči i prodorne, proždrljive čeljusti što su škljocale. Ipak, tu je negdje bio mozak koji starac pogodi harpunom. Pogodio ga je harpunom što ga je zario svom svojom snagom držeći ga u krvavim rukama. Pogodio ga je bez nade ali odlučno i kivno.

Morski pas se prevrne u vodi i starac opazi da mu je oko mrtvo i vidje kako se još jednom prevrne zaplećući se u dvije petlje uzice. Starac je znao da je morski pas mrtav, ali ovaj to nije htio priznati. Zatim je, onako na leđima, mlateći repom i škljocajući zubima, pojurio kroz vodu poput glisera. Voda bi pobijeljela na mjestu gdje bi udario repom, a tri četvrtine tijela bile su izvan vode kad se uzica napela, zadrhtala i onda pukla. Morski pas je neko vrijeme mirno ležao na površini vode i starac ga je gledao. Onda je morski pas počeo polagano tonuti.

— Otkinuo mi je oko dvadeset kila — reče starac. Odnio mi je i harpun i sav konopac, pomisli, i sad mi riba opet krvari pa će doći i drugi.

Nije više volio gledati ribu onako unakaženu. Kad je morski pas navalio na nju, bilo mu je kao da je navalio na njega.

Ali ubio sam morskog psa koji je navalio na moju ribu, pomisli. Bio je to najveći dentuso kojeg sam vidio u životu. A sam Bog zna da sam ih se nagledao.

Bilo je prelijepo da bi potrajalo, pomisli. Sad bih volio da je to sve bio san i da uopće nisam ulovio ovu ribu i da ležim sam na novinama u krevetu.

— Ali čovjek nije stvoren za poraze — reče. Čovjek može propasti, ali ne može biti poražen. Ipak mi je žao što sam ubio ovu ribu, pomisli.

Sad dolazi ono najgore, a ja nemam čak ni harpuna. Dentuso je bio okrutan, vješt, snažan i pametan. Ali ja sam bio pametniji od njega. A možda i nisam. Možda sam bio samo bolje naoružan.

— Nemoj sad razmišljati, stari — reče starac.

— Plovi samo dalje i ne daj se kad opet dođu!

Ali moram razmišljati, pomisli. Ništa mi drugo ne preostaje. To, i bejzbol. Da mi je znati kako bi se velikom Dimadžu свидjelo da je vidio kako sam pogodio morskog psa u mozak. Nije to bilo bogzna šta, pomisli. Svako bi to mogao učiniti. A misliš da su meni izranjavane ruke isto toliko smetale koliko i bol u petnim kostima? Ne znam. Nikad nisam imao muka s petom osim kad sam nagazio na bodljikavu ražu koja me ubola u vodi poslije čega mi se noga oduzela i nastupio nepodnošljiv bol.

— Razmišljaj o nečem veselom, stari — reče.

— Sad si svakim časom sve bliže kući. Brže ploviš otkako si izgubio onih dvadeset kila ribe.

Znao je vrlo dobro što bi se moglo dogoditi kad zađe u unutarasnji dio struje, ali sad više nije mogao ništa poduzeti protiv toga.

— Ipak, mogu — reče naglas. — Mogu privezati nož za držak vesla.

Tako je i učinio držeći kormilo pod mišicom i stojeći jednom nogom na zategu jedra.

— Eto, tako — reče. — I dalje sam starac, ali sam sad bar naoružan.

Puhao je svjež povjetarac pa je čamac dobro jedrio. Gledajući samo prednji dio ribe, vratio se starcu tračak nade.

Bilo bi ludo ne nadati se, pomisli. Osim toga, mislim da bi to bio i grijeh. Nemoj sad misliti na grijeh, pomisli. Imaš dosta problema i bez grijeha. A i ne razumiješ se u te stvari.

Ne razumijem se u te stvari i nisam siguran da vjerujem u sve to. Možda je bio grijeh ubiti ribu. Mislim da je tako iako sam je ubio da prehranim sebe i mnoge druge. Ali onda je sve grijeh. Nemoj misliti na grijeh. Kasno je da misliš na grijeh, a ima i ljudi koji su za to plaćeni. Neka oni misle na te stvari. Ti si rođen da budeš ribar ko što je i riba rođena da bude riba. Sveti Patar je bio ribar, baš kao i otac velikog Dimadža.

Ali on je volio razmišljati o svemu što proživljava, a kako nije imao šta čitati, niti je imao radio, mnogo je razmišljao i nastavio je razmišljati i o grijehu. Nisi ti ubio ribu samo da preživiš i da je prodaš na tržnici, pomisli. Ubio si je iz ponosa i zato što si ribar. Volio si je dok je bila živa, i volio si je i poslije toga. Ako je voliš, nije grijeh ubiti je. Ili je možda zato još veći grijeh?

— Previše razmišljaš — reče starac sam sebi.

Ali uživao si ubijajući i onog dentusa, pomisli. On živi od žive ribe kao i ti. On nije strvinar niti je lutajuća gladnica kao neki morski psi. Lijep je i plemenit i ničeg se živog ne boji.

— Njega sam ubio u samoobrani — opet će starac naglas. — I pošteno sam ga ubio.

Osim toga, pomisli, svi se među sobom ubijaju, na ovaj ili onaj način. Ribarenje me ubija koliko me i održava u životu. I dečko me održava u životu. Ne smijem se previše zavaravati.

Nagne se preko ograde i otkine komadić mesa s ribe gdje ju je bio naćeo morski pas. Sažvaće ga i zaključa da

je meso dobro i ukusno. Bilo je čvrsto i sočno kao stočno meso, samo što nije bilo crveno. Nije bilo ni žilavo pa je znao da će za njega na tržnici dobiti najvišu cijenu. Ali nikako nije mogao ukloniti miris mesa iz mora i znao je da ga čekaju još grdne muke.

Povjetarac je ujednačeno puhao. Okrenuo je malko na sjeveroistok pa je starac znao da neće još jenjati. Pogledao je u daljinu, ali nije vidio nikakvih jedara ni brodskog trupa ni dima. Vidio je samo ribe poletuše kako skaču u stranu pred čamcem i žute nakupine golfske trave. Nije vidio čak ni ptice.

Jedrio je tako oko dva sata odmarajući se na krmi i pokatkad žvačući komadiće mesa od sabljarkne ne bi li se okrijepio i prikupio snagu kad spazi prvoga od dva morskog psa.

— Aj — usklikne. Ova se riječ ne može prevesti i možda je samo uzvik što se i nehotice otme čovjeku kad osjeti kako mu ekser zabijaju kroz ruku u drvo.

— Galanos — reče naglas.

Opazio je i drugu peraju kako izranja iza one prve i prepoznao je psine lopataste njuške po njihovim smeđim, trouglastim perajama i vijugavim pokretima repa. Nanjušili su meso i pomahnitali i, onako izbezumljeni od gladi, gubili su i ponovno pronalazili miris. Ali neprestano su se sve više približavali.

Starac pričvrsti jedra i uglavi kormilo. Zatim dohvati veslo na kojem bijaše pričvršćen nož. Podigne ga što je nježnije mogao jer su mu ruke bile osjetljive na bol. Potom polahko otvori šake i stisne ih ne bi li ih olabavio. Čvrsto ih

stegne da lakše podnesu bol i ne otkazu mu poslušnost. Zatim je posmatrao morske pse kako mu se približavaju. Vidio im je široke, pljosnate, lopataste glave i široke prsne peraje bijelih vrhova. Bili su to odvratni morski psi, smrdljivi strvinari i ubice koji, kad su gladni, grizu vesla i kormilo na čamcu. Upravo su ti psi odgrizali noge i peraje kornjačama kad bi spavale na površini vode, i napadali čovjeka u moru kad bi bili gladni, čak i kad ne bi mirisao na riblju krv i kad ne bi na njemu bilo ni traga od riblje sluzi.

— Aj — opet će starac. — Galanos. Samo dođite, galanos.

I došli su. Ali nisu došli kao onaj mako. Jedan se od njih iskrenuo i zaronio ispod čamca i starac je osjetio kako se čamac pod njim tresе dok psina kida i trga ribu. Drugi je gledao starca svojim uskim, žutim očima, a onda se naglo približio razjapljenih polukružnih čeljusti da zagriže u ribu gdje je već bila načeta. Na vrhu njegove smeđe glave i leđa jasno se vidjela crta na mjestu gdje se spajaju mozak i kičma, pa starac zarije nož na veslu u to sjecište i izvuče ga, pa ga opet zarije u žute oči kao u mačke. Morski pas se okani ribe i sklizne u dubinu proždirući ono što je odgrizao sve dok nije uginuo.

Čamac se još tresao od nasrtaja drugog morskog psa na ribu pa starac ispusti iz ruku zategne jedra tako da se čamac nagne na stranu i otkrije psinu. Kad ga je ugledao, starac se nagne preko ograde i navali na njega. Pogodio ga je samo u meso, a kako mu je koža bila tvrda, jedva da ju je probio. Starca nisu od udarca zaboljele samo ruke nego i pleća. Ali psina opet naglo izroni iz vode, a starac je ovaj

put pogodi ravno posred pljosnate glave čim joj se njuška pomolila na površini ustremljena na ribu. Starac izvuče oštricu i pogodi psinu iznova u isto mjesto. Još je držao ribu u stisnutim čeljustima i starac ga ubode u lijevo oko. Ipak, morski pas nije ispuštao ribu.

— Nećeš? — reče mu starac i zarije mu nož između kičme i mozga. To sad više nije bilo teško i starac osjeti kako puca hrskavica. Zatim okrene veslo i zabije ga morskom psu u čeljusti da ih rastvori. Zavrti veslom, a kad psina napokon ispusti plijen, reče mu: — Odlazi, galano milju duboko. Idi samo za svojom prijateljicom, ili da ti nije to možda bila majka?

Obriše oštricu noža i odloži veslo. Zatim dohvati zateg i jedro se nadme i čamac se vrati na prijašnji smjer.

— Mora da su mi požderali četvrtinu ribe i to od najboljeg dijela — reče naglas. — Da sam bar sve ovo sanjao, da je bar nisam ni ulovio. Žao mi je, ribo. Sve je ispalo naopako.

Ušutio je i nije više htio ni pogledati ribu. Onako iskrvavljena i natopljena vodom, bila je srebrnkaste boje kao podloga ogledala, ali su se pruge na njoj još ocrtavale.

— Nisam se smio otisnuti tako daleko, ribo — reče.

— Ni radi tebe ni radi sebe. Žao mi je, ribo.

Eto tako, reče u sebi. Pogledaj radije nož kako je svezan, da se nije odvezao. A onda dotjeraj ruku u red jer će još biti posla.

— Da barem imam brus za nož — reče pošto je provjerio kako je nož privezan za veslo.

— Trebalo je da ponesem brus.

— Trebalo je mnogo toga ponijeti, pomisli. Ali nisi, stari, ništa od toga ponio. Sad nije vrijeme da razmišljaš o onome što ti fali. Radije razmišljaj o tome šta možeš s onim što imaš.

— Previše me obasipaš dobrim savjetima — reče naglas. — Dozlogrdio si mi.

Držeći kormilo pod mišicom, kvasio je obje ruke u vodi dok je čamac odmicao.

— Sam Bog zna koliko mi je ovaj zadnji odgrizao — ponovo progovori.

— Ali zato je sad čamac puno lakši.

Nije htio razmišljati o iznakaženom donjem dijelu ribe. Znao je da je svakim trzajem čamca morski pas odgrizao komadinu mesa i da za ribom ostaje sad trag u moru širok poput auto-ceste.

Bila je to riba od koje bi čovjek mogao preživjeti cijelu zimu, pomisli. Ali nemoj sad o tome razmišljati. Samo se odmaraj i nastoj osposobiti ruke da odbrane ono što je ostalo od nje. Miris krvi s mojih ruku ne znači ništa prema svoj ovoj masi mirisa u vodi. Osim toga, ruke mi više gotovo i ne krvare. Povrede nisu tako strašne. Možda će mi krvarenje čak pomoći da me ne uhvati opet grč u lijevoj ruci.

A o čemu da sad razmišljam? pomisli. Ni o čemu.

Ne smijem ni o čemu razmišljati nego samo čekati na one druge. Volio bih zaista da sam sve to samo sanjao, pomisli. Ali ko bi ga znao? Može se okrenuti i nabolje.

Sljedeći morski pas je imao lopatastu njušku i bio je sam. Došao je kao svinja na valov, samo kad bi svinja imala tako široka usta da bi ti glava mogla stati u nju. Starac ga je pustio da se okomi na ribu, a onda mu je tek zario nož na veslu ravno u mozak. Ali psina se naglo trgne unatrag i slomi mu oštricu noža.

Starac se ponovo prihvati kormila. Nije čak ni pogledao za psinom kako polagano tone u vodu, najprije u prirodnoj veličini a onda sve manji i manji. To ga je inače oduvijek opčinjavalo, ali se sad nije ni obazro na to.

— Ostala mi je još kuka — reče. — Ali od nje neće biti velike koristi. Imam još dva vesla, kormilo i kratku palicu.

Pobijedili su me, pomisli. Prestar sam da bih mogao dotući psine palicom. Ali borit ću se dok god imam vesla i ovu kratku palicu i kormilo.

Ponovno stavi ruke u vodu da ih nakvasi. Bilo je već kasno popodne, a pred njim je bilo samo more i nebo. Vjetar je nešto jače zapuhao i starac se nadao da će uskoro ugledati kopno.

— Umoran si, stari — reče. — Umoran si u duši. Morski psi nisu ga više napadali sve do sumraka. Ugleda opet smeđe peraje kako mu se približavaju širokim tragom koji je riba ostavljala za sobom. Nisu čak ni njuškali za tragom nego su plivali ravno prema čamcu jedan uz drugoga.

Uglavio je opet kormilo, zavezao zateg jedra i posegnuo pod krmu za palicom. Bijaše to zapravo držak slomljenog vesla koji je otpilio tako da je bio još oko metar dugačak. Zbog rukohvata mogao se njome služiti samo jednom rukom pa ju

je čvrsto uhvatio desnicom stežući je sve jače dok je motrio psine kako mu se primiču. Bila su to opet dva galanosa.

Moram pustiti prvoga da dobro zagriže pa ga onda udariti po vrhu njuške ili po samom tjemenu, pomisli.

Zajedno su mu se približavali, a kad je vidio kako je onaj bliži razjapio čeljusti i zario ih u srebrnkasti bok ribe, visoko je podigao palicu i svom snagom zviznuo psinu posred široke glave. Kad ju je udario, osjetio je pod palicom nekakvu elastičnu čvrstoću. Ali osjetio je i tvrdoću kosti pa ga odalami još jednom žestoko po vrhu njuške dok je morski pas puštao ribu.

Drugi morski pas se primicao i udaljavao razjapljenih čeljusti. Starac je vidio komade bijelog ribljeg mesa kako mu vise na kraju čeljusti kad je zagrizao u ribu i sklopio čeljusti. Starac zamahne i pogodi ga samo u glavu, a psina ga pogleda i otrgne komad mesa. Starac ga udari još jednom dok se morski pas povlačio da proguta zalogaj, ali osjeti samo nešto teško, tvrdo i gumasto pod palicom.

— Hajde dođi, galano — opet će starac. — Hajde dođi mi opet!

Morski pas naglo dojuri i starac ga udari u času kad je zatvarao čeljusti. Podigao je palicu što je više mogao i pošteno ga odalamio. Ovaj put je osjetio kost na dnu lobanje, ali ga je maznuo još jedanput dok je morski pas tromo otkidao meso i zaranjao pod ribu.

Starac je gledao hoće li ponovno izroniti ali se nije više pojavljivao. Zatim je spazio morskog psa kako kruži na površini. Peraju drugog nije vidio.

Nisam se mogao ni nadati da ću ih ubiti, pomisli. Nekad bih to mogao. Ali obojicu sam dobro maznuo i ni jedan se od njih ne osjeća dobro. Da sam imao palicu koju bih mogao uhvatiti objema rukama, onog bih prvog sasvim sigurno ubio. Čak i sad, pomisli.

Nije više htio pogledati ribu. Znao je da joj nedostaje polovica. Sunce je bilo zašlo dok se on borio s morskim psima.

— Uskoro će se smrknuti — reče. — Onda bih konačno morao ugledati svjetla Havane. Ako sam skrenuo predaleko na istok, ugledat ću svjetla bar jedne od novih plaža.

Sad više ne možemo biti daleko od kopna, pomisli. Nadam se da se niko nije previše zabrinuo za mene. Jedino se dečko mogao zabrinuti, naravno. Ali siguran sam da on vjeruje u mene. Zabrinut će se i mnogi stariji ribari. Pa i mnogi drugi, pomisli. Dobri su ljudi u mom gradu.

Nije više mogao razgovarati s ribom jer je bila odviše razvaljena. Tad mu nešto drugo pade na pamet.

— Poluribo — obrati joj se. — Ribo koja si nekad bila. Žao mi je što sam se otisnuo predaleko na pučinu. Upropastio sam i tebe i sebe. Ali nas smo dvoje ubili mnogo psina i mnoge druge još pretukli. Koliko si ih ti dosad ubila, stara ribo? Ne nosiš uzalud ono koplje na glavi.

Uživao je razmišljajući o ribi i o tome što je sve mogla uraditi morskim psima da je slobodno plivala.

Trebalo je da joj odsiječem onaj njen kljun pa da se njime borim protiv njih, pomisli. Ali nije imao sjekirice, a nije više imao ni noža.

Ali da sam imao, pa da sam joj privezao kljun za veslo, kakvo bi to bilo oružje. Onda bismo se zajedno borili protiv njih. A šta ćeš sad ako te po noći napadnu? Šta uopće još možeš?

— Borit ću se — reče. — Borit ću se dok sam živ. Ali onako u mraku, bez ikakva svjetla ili odsjaja na vidiku, samo s vjetrom što mu je neprekidno puhao u jedro, pomisli da je možda već i umro. On sklopi ruke i osjeti svoje dlanove. Nisu pripadali lešu, mogao je da osjeti bol života kad bi ih samo otvorio i stisnuo. Naslonio se leđima na krmu znajući da nije mrtav. Pleća su mu to potvrđivala.

Moram izmoliti sve one molitve koje sam obećao da ću izmoliti ako ulovim ribu, pomisli. Ali sad sam preumoran da se molim. Bolje će biti da uzmem onu vreću i prebacim je preko leđa.

Ležao je na krmi i kormilario i motrio kad će se pojaviti odsjaj svjetala na nebu. Ostala mi je još polovina ribe, pomisli. Možda ću imati toliko sreće da se vratim bar s tom polovinom. Morao bih imati bar malo sreće. Ne, pomisli. Prokockao si svoju sreću kad si se otisnuo predaleko na pučinu.

— Ne luduj — reče naglas. — Samo dobro pazi i kormilari. Možda ćeš još imati puno sreće.

— Kupio bih je kad bi se negdje prodavala — reče on.

A čime bi je kupio? — upita sam sebe. Zar možda izgubljenim harpunom i slomljenim nožem i sa dvije povrijeđene ruke?

— Možda i bi — reče. — Pokušao si je kupiti sa osamdeset četiri dana na moru. I umalo da ti je nisu prodali.

Ne treba da razmišljaš o besmislicama, pomisli. Sreća je nešto što dolazi u raznim oblicima i ko je uopće može prepoznati? Ja bih je ipak uzeo u svakom obliku i platio koliko traže. Da mi je bar vidjeti odsjaj svjetala, pomisli. Previše toga želim. Ali to je ono što sad želim. Pokuša se namjestiti malo udobnije za kormilom, a bol ga podsjeti da nije mrtav.

U neko doba, oko deset sati navečer, ugleda odsjaj gradskih svjetala. U prvi mah bijaše taj odsjaj jedva primjetan, kao svjetlo na nebu prije nego što izađe mjesec. Zatim je svjetlost bivala sve jasnija iznad mora što se bilo uzburkalo od sve jačeg vjetra. Usmjerio je čamac prema sredini odsjaja i pomislio da će uskoro stići do ruba struje.

Sad je gotovo, pomisli. Vjerovatno će opet navaliti. A što im čovjek može u mraku bez oružja?

Bio je sav ukočen i skršen i boljele su ga rane i svi prenapregnuti dijelovi tijela na noćnoj studeni. Nadam se da se neću morati još boriti, pomisli. Stvarno se nadam da se neću morati opet boriti.

Ali oko ponoći se opet borio, a ovaj put je znao da je borba uzaludna. Došli su u čoporu i vidio je samo crte u vodi koje su peraje ostavljale za sobom i vidio je kako se svjetlucaju dok navaljuju na ribu. Mlatio ih je po glavama i slušao kako se čeljusti cijepaju i osjećao kako se čamac trese od njihovih udaraca. Očajnički je mlatio oko sebe po onome što je tek mogao nazreti i čuti i osjetio je kako mu je nešto zgrabilo i otelo palicu.

Tad oslobodi držak od kormila pa ga uhvati objema rukama i uzme njime udarati i mlatiti na sve strane. Ali oni

su već bili doprli do pramca navaljujući jedan za drugim i skupno i otkidajući komade mesa što su se ljeskali u moru dok su se oni okretali da ponovo pređu u napad.

Jedan je od njih napokon navalio i na samu glavu ribe, po čemu je starac znao da je sve gotovo. Odalamio je drškom po glavi morskog psa kojem se tvrda riblja glava zaglavila u raljama pa je nije mogao ispustiti. Starac zamahnu drškom jedanput, drugi put i treći put. Čuo je kako je drška pukla pa sada navali sa njenim ostatkom na psinu. Osjetio je kako se drška zarila u meso, a znajući kako je oštra, zamahnu još jednom. Psina ispusti plijen i otkotrlja se dalje. To je bio posljednji morski pas iz čopora. Više nije bilo ničeg što bi mogli da pojedu.

Starac je jedva disao osjećajući nekakav čudni okus u ustima, bakrenast i slatkast, pa se načas uplaši šta je to. Ali to nije dugo potrajalo.

Pljunuo je u okean i rekao:

— Evo vam, jedite, galanos. I sanjajte samo da ste ubili čovjeka.

Znao je da je sad konačno i nepovratno potučen do nogu pa se vrati na krmu i ustanovi da se slomljena drška dade nekako uglaviti u kormilo pa da može i dalje kormilariti. Namjestio je vreću na leđima i vratio čamac na pravi smjer. Sad je lahko jedrio i nije više ništa mislio ni osjećao. Sve je bilo prošlo pa je gledao samo kako da se na najpametniji način vrati u luku. Noću su morski psi još navaljivali na kostur ribe baš kao da kupe mrvice sa stola. Starac se nije obazirao na njih ni na bilo što drugo, samo je pazio

na kormilo. Zapazio je jedino kako čamac lahko i dobro plovi otkako više ne vuče onaj veliki teret uza se.

Dobar je, pomisli. Čitav je i potpuno neoštećen osim slomljenog drška kormila. A to ću lahko nadoknaditi. Osjećao je kako ga nosi struja i vidio je svjetla naselja uz plaže na obali. Sad je znao gdje je i znao je da će lahko stići kući.

Vjetar nam je ipak prijatelj, pomisli. Bar ponekad, dodade. Pa i veliko more sa svim našim prijateljima i neprijateljima. I krevet, pomisli. Krevet mi je prijatelj. Samo da mi je do kreveta, pomisli. Kako će biti lijepo u krevetu.

Lahko je biti pobijeden, pomisli. Nisam imao pojma koliko je to lahko. A što te je pobijedilo, pomisli.

— Ništa— reče naglas. — Predaleko sam se otisnuo.

Kad je uplovio u lučicu, svjetla na Terasi nisu gorjela i znao je da svi spavaju. Povjetarac je bio sve jači i sad je već puhao snažan vjetar. U lučici je ipak bilo tiho i starac doplovi do šljunkovita plićaka pod stijenama. Nije bilo nikog da mu pomogne pa sam dotjera čamac što bliže obali, a zatim se iskrca i priveže ga za stijenu.

Skinio je jarbol, omotao ga jedrom i svezao. Zatim je prebacio jarbol na rame i stade da se penje. Tek tada je osjetio svu težinu umora. Zastao je načas, osvrnuo se i ugledao na svjetlu ulične svjetiljke ribin veliki rep kako strši podalje iza krme čamca. Vidio je bijelu golu crtu njene kičme i tamnu masu glave s izbačenim kljunom i svu onu golotinju između glave i repa.

Nastavi se penjati, a na vrhu se svali i ostade ležati neko vrijeme s jarbolom na ramenu. Pokušao se osloniti na noge,

ali mu je bilo preteško pa je sjedio na zemlji s jarbolom na ramenu i zurio u cestu. S druge strane prođe mačka idući za svojim poslom i starac se zagleda za njom. Potom je samo piljio u cestu.

Napokon odloži jarbol i ustade. Ponovo ga podigne i uprti i krene dalje uzbrdo. Prije nego što je stigao do svoje kolibe, morao je pet puta sjedati na zemlju da predahne.

U kolibi nasloni jarbol uza zid. U mraku pronađe bocu s vodom i popi nekoliko gutljaja. Zatim se izvali na krevet. Navuče pokrivač preko ramena, leđa i nogu te zaspao s licem u novinama ispruženih ruku i dlanova okrenutih nagore.

Spavao je kad je dječak ujutro zavirio kroz vrata. Puhao je tako jak vjetar da ribarski čamci nisu mogli isploviti, a dječak je spavao dokasna i potom došao do starčeve kolibe kao i svakog jutra. Vidio je da starac diše a onda je zapazio kakve su mu šake i zaplakao. Posve je tiho izašao da donese starcu kahvu i cijelim putem nizbrdo plakao.

Ribari su se sjatili oko starčeva čamca i gledali ono što je bilo vezano uz njega, a je jedan od njih, zasukanih pantalone, zagazio u vodu i mjerio kostur ribe uzicom.

Dječak nije sišao u luku. Već je prije toga bio dolje i jedan je ribar umjesto njega čuvao starčev čamac.

— Kako mu je? — dovikne mu jedan od ribara.

— Spava— odgovori dječak. Nije mario što ga svi gledaju kako plače.

— Neka ga niko ne dira! Ima oko šest metara od glave do repa — dovikne ribar koji je mjerio ribu.

— Vjerujem da ima — reče dječak.

Otišao je na Terasu i naručio kahvu. Vruće kahvu s puno mlijeka i šećera.

— Još nešto?

— Ništa. Poslije ću vidjeti šta bi stari mogao pojesti.

— Kakva je to bila ribetina — reče krčmar. — Takvu ribu još niko nije vidio. A bile su dobre i one dvije koje si ti jučer ulovio.

— K vragu i moje ribe — reče dječak i ponovo zaplače.

— Hoćeš ti nešto popiti? — upita ga krčmar.

— Neću — odgovori dječak. — Reci im nek Santiaga puste na miru. Vratit ću se opet.

— Reci mu da mi je stvarno žao.

— Hvala — reče dječak.

Odnio je limenku vruće kahve do starčeve kolibe pa je sjedio uz njega sve dok se nije probudio. Jednom mu se učinilo da se starac budi, ali je ubrzo ponovo utonuo u dubok san, a dječak je otišao do susjeda preko puta da pozajmi malo drva kako bi podgrijao kahvu.

Napokon se starac probudio.

— Ne diži se — reče mu dječak. — Najprije ovo popij.

I natoči mu kahvu u čašu.

Starac je uze i popi.

— Pobijeden sam, Manolino — reče. — Zaista sam pobijeden.

— Riba te nije pobijedila.

— Nije, zaista. To je bilo tek kasnije.

- Pedriko ti čuva čamac i pribor. A što ćeš s glavom?
- Nek je Pedriko izreže i upotrijebi za mamce.
- A kljun?
- Zadrži ga ti ako hoćeš.
- Hoću — prihvati dječak. — A sad se moramo dogovoriti oko nekih drugih stvari.
- Jesu li me tražili na moru?
- Naravno. Obalna straža i avioni.
- Okean je strašno velik, a čamac malen i teško ga je primijetiti — reče starac. Pomisli kako je lijepo kad imaš s kim razgovarati umjesto sa samim sobom i morem. — Nedostajao si mi — dodade. — A što si ti ulovio?
- Prvog dana jednu i drugog dana jednu, a trećeg dana dvije.
- Bravo.
- Sad ćemo opet zajedno u ribe.
- Nećemo. Ja ti nemam sreće. Nemam više sreće.
- Ma k vragu i sreća — reče dječak — ja ću ti je donijeti.
- A što će tvoji reći?
- Baš me briga. Jučer sam ulovio dvije. Sad ćemo zajedno ribariti jer ja imam još puno toga naučiti.
- Moramo nabaviti dobro koplje i uvijek ga držati spremnog u čamcu. Oštricu možeš napraviti od blat-federa nekog starog »forda«. Izbrusit ćemo ga u Guanabakoji. Mora biti oštro, ali ne i kaljeno, da se ne slomi. Meni se nož slomio.
- Nabavit ću ti drugi i izbrusiti feder. Koliko će dana puhati ova jaka brisa?

— Možda tri dana, a možda i duže.

— Sve ću ja to srediti — opet će dječak. Samo da ti ruke zacijele, stari.

— Znam ja kako ću ih izliječiti. Noćas sam nešto čudno ispljunuo i osjetio da mi je nešto puklo u prsima.

— Pobrini se i za to — reče mu dječak. — Lezi samo, stari, a ja ću ti donijeti čistu košulju. I nešto da pojedješ.

— Donesi mi bilo kakve novine koje su izašle ovih dana dok mene nije bilo — zamoli ga starac.

— Moraš se brzo oporaviti jer ima još puno toga što ja moram naučiti a ti me možeš sve naučiti. Jesi li se napatio?

— Jesam — odgovori starac.

— Donijet ću ti jelo i novine — reče dječak. — Dobro se odmori, stari. Kupit ću ti u apoteci mast za ruke.

— Nemoj zaboraviti reći Pedriku da je glava njegova.

— Neću. Reći ću mu.

Kad je dječak izašao iz kolibe i pošao niz izgaženu cestu preko koraljnog stijenja, opet je zaplakao.

Tog se popodneva na Terasi okupilo društvo turista, a jedna žena je, gledajući dolje, opazila u vodi među praznim pivskim limenkama i mrtvim barakudama veliku, dugačku, bijelu kičmu s golemim repom što se njihao tamo-amo na valovima plime dok je istočnjak neprekidno podizao velike valove na ulazu u luku.

Šta je ono? — upitala je konobara upirući prstom u dugačku kičmu ribetine koja je sad bila otpad koji čeka da ga odnese more.

— Kitopsina — odgovori joj konobar. — Morski pas — pokušavao joj je objasniti što se dogodilo.

— Nisam znala da morski psi imaju tako prekrasne, lijepo oblikovane repove.

— Nisam ni ja — reče njen saputnik.

A gore uz cestu starac je u svojoj kolibi ponovo spavao. Spavao je još uvijek s licem zagnjurenim u postelju, a dječak je sjedio kraj njega, posmatrajući ga. Starac je sanjao lavove.

